

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

”Oro är ju en känsla”

**Förskollärares resonemang och emotioner inför
upprättandet av orosanmälningar**

Julia Källén

Kandidatuppsats SOPA63

Hösttermin 2021

Handledare: Henriette Frees Esholdt

Abstract

Author: Julia Källén

Title: *'Worrying is a feeling'. Preschool teachers' reasoning and emotions regarding mandatory reporting of child abuse.*

Supervisor: Henriette Frees Esholdt

Assessor: Carina Gallo

Preschool teachers in Sweden are in a unique position to detect child abuse, which they subsequently are obliged to report to social services, according to Swedish law. However, previous research has shown significant underreporting amongst Swedish preschool teachers. Thus, the aim of this study was firstly to explore preschool teachers' views on reporting child abuse and secondly to identify the factors that both facilitate and complicate the decision-making process of these reports, using sociology of emotions as theoretical framework. Drawing on qualitative semi-structured interviews with seven Swedish preschool teachers, the study explores the necessity of frequent 'emotion management' in their work. The findings reveal that due to remarkably wide room for interpretation as well as the inevitable use of emotions during the decision-making process of reporting child abuse, the respondents consider the mandatory reporting a complex matter. Further results suggest that the relationships between the respondents and the parents risk causing a loyalty conflict between the parents on one hand and the preschool children and their judicial and institutional duties on the other. Consequently, the respondents face an emotionally challenging dilemma when making the decision to report child abuse. Finally, the data show that the respondents and their colleagues provide each other with both professional and emotional support. This enables them to create an informal 'community of coping' which, in turn, ultimately serves the purpose of facilitating the decision-making process. In conclusion, judicial as well as emotional, social and moral dimensions constitute the phenomenon of mandatory reporting of child abuse.

Keywords: Preschool teachers, reporting child abuse and neglect, social work, sociology of emotions

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till Inez Mannerstedt som alltid inspirerar, utmanar och stöttar mig. Jag vill också tacka alla engagerade personer som har deltagit i denna studie och min handledare Henriette Frees Esholdt för god handledning.

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.1 Problemformulering	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
2 Kunskapsläget	9
2.1 Litteratursökning	9
2.2 Anmälningspliktens subjektiva natur	9
2.3 Hinder på vägen till en upprättad orosanmälan	10
2.4 Mellanmänskliga relationer — ett stöd eller hinder?	11
2.5 Emotioner i juridiska processer	12
3 Teoretiskt ramverk	14
3.1 Val av teori	14
3.2 Sociala emotioner	14
3.3 Emotion management	15
3.4 Communities of coping	17
4 Metod	18
4.1 Kvalitativ ansats	18
4.2 Urval och kontakt med respondenter	18
4.3 Genomförande av semistrukturerade intervjuer	20
4.4 Analys av empiriskt material	22
4.5 Etiska överväganden	23
4.6 Tillförlitlighet	24
5 Resultat och analys	26
5.1 Förskollärares perspektiv på anmälningsplikten	26
5.1.1 Tolkningsutrymmet i en ordkarg lagtext	26
5.1.2 Det personliga ansvaret — är det givet?	28
5.2 Utmaningar inför anmälningsprocessen	31
5.2.1 Lojalitetskonfliktens emotionella inverkan	31

5.2.2 Konflikträdsla i relation till vårdnadshavare	34
5.3 Kollegialitet och ledarskap som stöd	36
5.3.1 Kollegialiteten — ett outhärligt stöd	36
5.3.2 Rektorns centrala roll	38
6 Avslutande diskussion	39
7 Litteraturförteckning	42
8 Bilagor	49
Bilaga 1: Informationsbrev till respondenter	49
Bilaga 2: Intervjuguide	50

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Förskollärare är en samhällsbärande yrkeskår som med omsorg och undervisning ägnar sin arbetstid åt en av de målgrupper som kräver störst uppmärksamhet och beskydd av samhället. Eftersom yngre barn generellt sett spenderar större delen av sin vakna tid på förskolan har förskolepedagoger en unik möjlighet att upptäcka signaler hos barn som indikerar på att de far illa (Svensson, Andershed & Janson 2015; King & Scott 2014). Följaktligen kan de verka för barns rättigheter, genom att exempelvis upprätta orosanmälningar till socialnämnden. Faktum är att all förskolepersonal har en lagstiftad anmälningsplikt, enligt 14 kap. 1 § 1 st socialtjänstlagen¹ (2001:453). Lagrummet fastställer närmare bestämt de bestämmelser om anmälningsplikt som gäller för alla verksamheter som rör barn och unga. Vid de omständigheter då dessa verksamheter får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa har de en skyldighet att inom ett dygn anmäla det till socialnämnden (Socialstyrelsen 2014). Tack vare förskole- och skolpedagogers insyn och initiativ kan socialnämnden således få kännedom om barn som far illa (Schols, Ruiter och Öry 2013). Socialstyrelsen föreslår att en orosanmälan bör föregås av samråd med rektor. Samtidigt har den anmälningskyldige ett eget ansvar att upprätta en orosanmälan, också i de fall då rektorn ställer sig kritisk eller avvaktande till beslutet (Socialstyrelsen 2014). Vid underlåtenhet av orosanmälan riskerar professionella som är ålagda med anmälningsplikt att åtalas för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken (1962:700).

Orosanmälningar har en såväl förebyggande som bromsande funktion. De kan i extrema fall rädda liv (Alazri, Eisenhauer & Hanna 2021). Lärares kunskap och handlingskraft är således en förutsättning för att sociala myndigheter ska kunna ge ett adekvat stöd åt utsatta barn (prop. 2012/13:10). Samtidigt visar både svensk och internationell forskning att det råder en underrapportering bland skolpersonal (Münger & Markström 2019; Forsner et al 2020; Schols, Ruiter & Öry 2013; WHO 2013). Socialstyrelsen (2019) har i sin kartläggning från 2019 kommit fram till att trots att det har skett en kraftig ökning av orosanmälningar, förekommer det en underrapportering bland skolpersonal. 21% av alla orosanmälningar i Sverige under 2018 upprättades av skol- och förskolepersonal. Endast 3% av de 21 % upprättades av förskolepersonal (Socialstyrelsen 2019, s. 33). Den procentandelen kan tyckas anmärkningsvärt liten.

¹ Lagrummet lyder som följande: ”Följande myndigheter och yrkesverksamma är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa:

1. myndigheter vars verksamhet berör barn och unga”.

Personer som är ålagda med anmälningsskyldighet skall upprätta en orosanmälan så fort det finns misstankar om tecken på omsorgssvikt². Eftersom det praktiskt taget är den anmälningsskyldige själv som gör bedömningen om vad som är skadligt för barn, skapar den lagstiftningen ett avsevärt stort tolkningsutrymme (Wiklund 2006). Frågan är följaktligen vad anmälningsskyldiga personer betraktar som anmälningsgrunder. Enligt Andershed och Andershed (2015) har lärarpersonal generellt sett goda kunskaper om att barn ofta drabbas av omsorgssvikt redan i förskoleålder. Samtidigt drar de slutsatsen att det råder brist på en praktisk tillämpning av den kunskapen.

Mot bakgrund av att det råder en sådan diskrepans mellan förekomsten av barn som far illa och antalet upprättade orosanmälningar kan jag se ett behov av att undersöka hur förskollärare förhåller sig till, känner för och resonerar kring upprättandet av orosanmälningar. Eftersom förskollärarkåren är en oumbärlig aktör i socialt arbete är det nödvändigt att anlägga förskollärares perspektiv på anmälningsfenomenet. Med tanke på att socialtjänsten vanligtvis tar vid först efter att en orosanmälan är upprättad, anser jag att det är relevant att öka medvetenheten hos socialtjänsten om förskollärares tankegångar som föranleder en anmälningsprocess. De senaste åren har åtskilliga studier om lärares anmälningsrutiner och förhållningssätt till anmälningsskyldigheten publicerats. Förskollärare som målgrupp är däremot underrepresenterade inom forskningsfältet. De som är föremål för studierna är nästan uteslutande grundskolelärare. Eftersom förskollärare dagligen ser förskolebarn interagera med sina vårdnadshavare³ har de en större möjlighet än exempelvis grundskolelärare att upptäcka tecken på omsorgssvikt. Därför menar jag att förskollärare har fått ett anmärkningsvärt litet utrymme inom forskningsfältet. Det utgör således en kunskapslucka som min ambition med denna studie är att fylla. Jag anser att det finns tre aspekter av detta forskningsproblem som är relevanta att undersöka: dels förskollärares förhållningssätt till anmälningsskyldigheten, dels de hinder som uppenbarligen kan föreligga inför en anmälningsprocess och dels de faktorer som bidrar till en större benägenhet att som förskollärare upprätta en orosanmälan. Min förhoppning är att en ökad förståelse för detta fenomen är ett steg framåt i strävan efter att ge alla barn i Sverige det stöd och skydd som de har rätt till.

² ”Omsorgssvikt är ett övergripande begrepp för när barns fysiska och/eller psykiska utveckling är i fara på grund av föräldrarnas bristande omsorgsförmåga” (Socialstyrelsen 2014, s. 33).

³ Eftersom det inte alltid är ett barns förälder som är den vuxne personen som förskollärare har regelbunden kontakt med på förskolan, kommer istället begreppet vårdnadshavare att användas i denna studie.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärare kan påverkas av såväl inre som yttre omständigheter då det finns misstanke eller kännedom om att förskolebarn far illa. Mer konkret kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Hur resonerar förskollärare kring anmälningsplikten i sin professionella roll?
- Vilka faktorer kan finnas som försvårar beslutet att upprätta en orosanmälan och hur kan förskollärare uppleva dessa faktorer?
- Vilka faktorer kan finnas som underlättar beslutet att upprätta en orosanmälan och hur kan förskollärare uppleva dessa faktorer?

2 Kunskapsläget

I detta kapitel presenteras två forskningsfält. Det första är kopplat till de omständigheter som kan påverka grundskolelärare och förskollärares förhållningssätt till och beslutsfattande kring orosanmälningar. Det andra forskningsfältet är kopplat till emotioners roll i juridiska beslutsfattande processer. Kunskapslägets syfte är att skapa en kontext och förförståelse inför den fortsatta läsningens gång. Kapitlet är uppdelat i fyra avsnitt. I det första avsnittet presenteras ett urval av studier som undersöker lärare och förskollärares förhållningssätt till anmälningsplikten. De två efterföljande avsnitten berör hinder respektive sociala relationer i anmälningsfenomenet. I det avslutande avsnittet sammanfattas två vetenskapliga artiklar som avhandlar emotioners förekomst i juridiska beslutsfattande processer, vilka går att knyta till förskollärares beslutsfattande processer kring orosanmälningar.

2.1 Litteratursökning

Den tidigare forskningen som är presenterad nedan har jag till stor del hämtat från Lunds universitets digitala sökfunktion LubSearch. Följande är exempel på sökord som användes under sökprocessen: orosanmälningar, anmälningsplikt + lärare, omsorgssvikt + förskola, riskfaktorer. Samtliga sökord översattes till och användes på engelska och franska. Källorna utgörs av referentgranskade vetenskapliga artiklar och reviews samt av facklitterära antologier och monografier. Facklitteraturen inhämtades också från universitetsbiblioteken i Lund och Göteborg.

2.2 Anmälningspliktens subjektiva natur

Slutsatsen som Bourke och Maunsell (2015) drar av den undersökningen som de genomförde om grundskolelärare på Irland är hur deras syn på myndigheters inblandning i privatlivet hos en familj påverkar deras benägenhet att upprätta en orosanmälan. Också de enskilda lärarnas synsätt på barn och barns rättigheter och utsatthet påverkar deras anmälningsrutiner. Bourke och Maunsell (2015) menar att en lärares identifiering av tecken på omsorgssvikt endast är ett steg på vägen till upprättandet av en orosanmälan. Ett andra steg är den enskilde lärarens personliga bedömning om vad som är ett acceptabelt beteende hos vårdnadshavare. Lagrum och officiella riktlinjer är helt enkelt inte tillräckliga direktiv för lärare. Konflikten mellan idén om barns rättigheter och familjens autonomi samt

förväntningarna på att vårdnadshavare är förmögna att skydda sina barn är något som också Münger & Markström (2018) avhandlar i sin studie om svenska grundskolelärare.

Orosanmälan som fenomen indikerar på en känsla, menar Münger och Markström (2018). Lärare förväntas känna oro för ett barn vid vissa givna situationer. Det innebär att avsevärt stora krav ställs på de enskilda lärarna, som förväntas lita på sina känslor och omedelbart agera på sin oro. Den vaghet som innefattar begreppet misstanke kan ge upphov till osäkerhet. Münger och Markström (2018) konstaterar att när anmälningsfenomenet övergår till en tolkningsfråga ställs lärare inför svåra beslut. Dessa fynd är i linje med Wiklunds (2006) undersökning, som indikerar på att tolkningsutrymmet och lärares subjektiva uppfattningar skapar ett närmast godtyckligt system. Hupe och Stevenson (2019) menar vidare att misstankens själva natur är subjektiv. Ofta går den att härleda till magkänslan, som lärare inte sällan använder som ett slags inre direktiv (Schols, Ruiter & Öry 2013).

2.3 Hinder på vägen till en upprättad orosanmälan

Forsner et al (2020) hävdar det på grund av en rad olika omständigheter finns en stor komplexitet i orosanmälan beskaffenhet. Lärare ställs inför såväl moraliska dilemman som greppbara hinder i valet mellan att upprätta alternativt inte upprätta en anmälningsprocess. Exempel på konkreta hinder som lärare måste hantera är svårigheten att överhuvudtaget upptäcka omsorgssvikt (Forsner et al 2020). Nederländsk forskning (Schols, Ruiter & Öry 2013) visar att yngre barn tenderar att använda sig av effektiva copingstrategier under skoltid. De är på så vis förmögna att koppla bort hemsituationen när de vistas på skolan, vilken upplevs som en trygg plats. Likväl kan barnen medvetet försöka dölja omsorgssvikten på grund av lojalitet till sina vårdnadshavare. Vidare kan det kan föreligga en risk för påhittade historier av barn. Den vetskapen kan innebära att lärare känner sig hindrade att agera på vad barnen säger, motiverat med en rädsla för att anklaga vårdnadshavare för något som saknar belägg (Schols, Ruiter & Öry 2013). Münger och Markström (2018) urskiljer liknande tendenser i sin undersökning om svenska grundskolelärares uppfattningar om och erfarenheter av orosanmälningar. Lärarna i studien konfronterades av ett etiskt dilemma i vilket bristande bevis på omsorgssvikt står i strid med det juridiska och moraliska ansvaret att agera i barns intresse. En påtaglig rädsla för att misstolka situationen och därmed begå misstag skapar, vad Alazri och Hanna (2020) kallar, ett motstånd till en anmälningsprocess. Samtidigt skall det framgå att upprättandet av en orosanmälan inte är detsamma som en anklagelse. Det är helt enkelt ett instrument för socialtjänsten att kunna bedöma om ett barn behöver hjälp (Hupe & Stevenson 2019). Både internationell och svensk forskning

indikerar på bristfällig kunskap om omsorgssvikt och riskfaktorer⁴ som avgörande för de slutgiltiga beslut som lärare fattar i frågan om att upprätta en orosanmälan (Alazri, Eisenhauer & Hanna 2021; Bourke & Maunsell 2015; Schols, Ruiter & Öry 2013; Alazri & Hanna 2020; Münger & Markström, 2018). Också vad lärare har för kunskap om riktlinjer, lagstiftning och det praktiska genomförandet av en orosanmälan spelar en avgörande roll (Greco, Pereda & Guilera 2020; Hupe & Stevenson 2019; Alazri, Eisenhauer & Hanna 2021). I sin studie om anmälningskulturen hos kvinnliga grundskolelärare i Oman, lyfter Alazri, Eisenhauer och Hanna (2021) avsaknad på utbildning och kunskap som upphov till ett försämrat självförtroende, vilket i sin tur kan påverka deras anmälningsrutiner. Schols, Ruiter och Öry (2013) bygger vidare på detta fenomen och hävdar att självförtroendet inte endast handlar om yrkeskompetens. Dialogen med vårdnadshavare påverkas direkt av graden av lärarnas självförtroende. Lärarna betraktade förmedlandet av sin oro till vårdnadshavare som konfrontation snarare än kommunikation.

2.4 Mellanmänniska relationer — ett stöd eller hinder?

Nyligen publicerade svenska studier uppmärksammar inflytandet som grundskolelärares relation till vårdnadshavare har på beslutsprocessen gällande upprättandet av orosanmälningar (Forsner et al 2020; Münger & Markström 2018). Münger och Markström (2018) drar slutsatsen att lärarnas restriktivitet vad gäller orosanmälningar kan bero på att konsekvenserna i relation till en vårdnadshavare kan vara alltför emotionellt krävande. Det bekräftas också av Svensson, Andershed och Janson (2015), som med sin enkätstudie om anmälningsrutiner har identifierat den osäkerhet som kontakten med vårdnadshavare kan ge upphov till. Å andra sidan kan en god kontakt likväl minska lärarnas oro för barns hemförhållanden (Svensson 2013). Forsner et al (2020) drar slutsatsen att motviljan till att upprätta en orosanmälan som motiveras med risken för en försämrad relation till vårdnadshavare bottnar i en rädsla för att barnet kan drabbas negativt av vårdnadshavares reaktioner. Ett skäl att välja bort att anmäla är helt enkelt lärares rädsla för att det göra mer skada än nytta. Respekten för anmälningsplikten kolliderar således med vetskapen om orosanmälningars potentiellt negativa konsekvenser. Också Münger och Markström (2018) hävdar att lärare ser upprätthållandet av en god relation till vårdnadshavare som nödvändig i den bemärkelsen att det skyddar barnet. Internationell forskning har lett till liknande resultat: anmälningskulturen hos franska lärare präglas av oron för att orsaka skada i familjen, vilken resulterar i vad Greco (2015) kallar ett slags psykologisk barriär. En

⁴ ”En riskfaktor är någonting — en egenskap, förhållande, händelse eller process — som ökar risken för ett särskilt utfall” (Andershed & Andershed 2005, s. 55). Missbruk, psykisk ohälsa och våld i familjen är exempel på riskfaktorer (WHO 2013, s. 34).

psykologisk barriär kan också skapas av skuld känslor gentemot vårdnadshavarna (Schols, Ruiter & Öry 2013). Svensson (2013) har urskiljt en skillnad i anmälningskulturen hos lärare respektive förskollärare. De förskollärare som deltog i författarens undersökning valde ofta att agera självständigt och försöka ge stöd åt barnen utan insatser från socialtjänsten. Grundskolelärarna verkade å andra sidan mer benägna att skilja på socialtjänstens och det egna ansvaret och upprättade orosanmälningar i högre grad. En anledning till detta menar Svensson (2013) är att förskollärare har närmare kontakt med vårdnadshavare än vad grundskollärare har. Förskollärarna i Svenssons (2013) studie gjorde vidare bedömningen att förskolan hade tillräckliga resurser för att själva ge stöd åt barnet, oberoende av socialtjänsten. Forskning visar att lärares misstro mot socialtjänsten grundar sig på bristfällig kommunikation, uppföljning och omfattande byråkrati (Schols, Ruiter & Öry 2013; Münger och Markström 2019).

Istället för att samarbeta med socialtjänsten föredrog lärarna som Forsner et al (2020) studerade att vända sig till förskolerektorn eller sina kollegor för att få stöd och rådgivning. Detta stöd var såväl emotionellt som praktiskt, då rektorn och kollegorna också gjorde observationer och eventuellt hade samtal med vårdnadshavare (Schols, Ruiter och Öry 2013). Münger och Markström (2018) beskriver det kollegiala stödet som en grundsten för lärarna i hanteringen av sina tveksamheter och rädslor. Vidare forskning har visat att särskilt självförtroendet hos lärare stärks av kollegors stöd och erkännande (Alazri, Eisenhauer & Hanna 2021).

2.5 Emotioner i juridiska processer

Det finns ett forskningsfält inom emotioner i juridiska processer som är av relevans för denna studie. Exempelvis har Stina Bergman Blix och Åsa Wettergren (2015; 2016) publicerat ett par vetenskapliga artiklar om huruvida åklagare, försvarsadvokater och domares användning av emotioner i tingsrätten påverkar deras objektivitet. Syftet med författarnas undersökningar är att problematisera den vedertagna uppfattningen om att professionellas användning av emotionen empati komprometterar neutralitet och objektivitet i juridiska processer (Bergman Blix & Wettergren 2015). I de flesta västerländska rättssystem råder det en idé om att rationalitet och emotioner är två motsatta fenomen (Bergman Blix & Wettergren 2016). Med stöd av sina fynd vågar författarna göra invändningar mot den idén: emotioner är istället en nödvändighet. Bergman Blix och Wettergren menar att det inte är definitionen av objektivitet som är problematisk, utan föreställningen om att emotioner måste avlägsnas för att garantera lagens objektiva funktion i ett samhälle. Också tidigare forskning pekar på att känslor i beslutsprocesser är fundamentala för att fatta rationella beslut (Bergman Blix &

Wettergren 2015). Eftersom juridiken verkar i människors vardagliga liv tjänar emotioner — i synnerhet empati — ett syfte genom att öka juristers förståelse för människors avsikter, uppfattningar och upplevelser. Inte minst är empati nödvändig eftersom de på så vis kan dra nytta av sina egna erfarenheter och sin kreativitet (Bergman Blix & Wettergren 2015) I strävan efter att nå en juridisk överenskommelse måste de istället ta in och ”känna” av stämningen i en tingsrättssal. En domare kommunicerar med emotioner till de övriga professionella, och använder emotioner — exempelvis tålamod — i relation till personerna som är parter i rättsfallet (Bergman Blix & Wettergren 2016).

En upprättad orosanmälan är resultatet av en juridisk process och den föranleds inte sällan av ett beslut som är påverkat av emotioner. Forskningsfältet som redogjorts för ovan bidrar därför med en nödvändig kontext för den fortsatta läsningen av denna undersökning.

3 Teoretiskt ramverk

I detta kapitel motiverar jag först mitt val av teori och sedan presenterar jag de tre teoretiska perspektiven som anlades i studien.

3.1 Val av teori

Min ambition är att denna studie i ett akademiskt och teoretiskt avseende ska vara så förankrad i sociala fenomen och det praktiska arbetet med människor som möjligt. Healy (2014) menar att sociala fenomen i det praktiska sociala arbetet ofta förklaras med stöd av sociologiska idéer. Dominelli (1997) menar vidare att sociologin och det sociala arbetet som forskningsdiscipliner har inflytande över varandra. Sociologiska begrepp kan användas för att belysa såväl sociala strukturer och processer som sociala relationer. Det är just sociala relationer som till stor del är föremål för denna studie. Inte minst ligger fokus på emotioner som väcks i mötet mellan människor. De inre och yttre processer hos förskollärare rörande anmälningsfenomenet som min studie syftar till att undersöka har sitt ursprung i emotioner, sociala relationer och sociala fenomen. Att kasta ljus på de företeelserna med hjälp av relevanta vetenskapliga teorier borde därför vara ett lämpligt vetenskapligt angreppssätt. Mina utgångspunkter i sökandet efter tillämpbara teoretiska perspektiv var således emotioner, sociala relationer och sociala fenomen. Eftersom det emotionssociologiska forskningsfältet uppfyller dessa tre kriterier beslöt jag mig för att anlägga ett emotionssociologiskt perspektiv på min analys. Närmare bestämt är det fyra stycken emotionssociologiska begrepp som används i resultatredovisningen. Nedan introducerar jag den australiske forskaren Jack Barbalets (1996) teorier om tilltro och lojalitet som två typer av sociala emotioner. Hans teorier har fått stort genomslag och banat väg för fortsatt forskning inom emotionssociologi (Bianchi 2004). I det efterföljande avsnittet presenteras teorier om *emotion management* av Arlie Hochschild (1983), som också hon är en tongivande emotionssociologisk forskare (Wharton 2011). En redogörelse av Marek Korczynskis emotions- och arbetsociologiska begrepp (2003) *communities of coping* avslutar detta kapitel.

3.2 Sociala emotioner

Barbalet (2001; 2002) menar att emotioner är sociala fenomen. Den kortfattat formulerade idén inleder detta avsnitt i syfte att introducera Barbalets emotionssociologiska teoribygge. Närmare bestämt har Barbalet (1996) i sin forskning inom det emotionssociologiska fältet identifierat tre typer av sociala

emotioner som han menar utgör ett slags fundament för sociala relationer: självförtroende, tillit och lojalitet. Det är endast de två sistnämnda som är av relevans i denna studie. Av den anledningen kommer självförtroende som social emotion inte att redogöras för vidare. Det som följer är en presentation av den tolkning som Barbalet har gjort av de två emotionerna, inledningsvis av tilltro. Tilltro kännetecknas av en aktörs — individ, organisation eller institution — tro på att en annan aktörs handlingar kommer att korrelera med förväntningarna på dem. Den ene aktören förväntas med andra ord att agera i linje med den andre aktörens beräkningar. Kärnan i tilltron utgörs av att personer som samverkar inte nödvändigtvis är i full kontroll över varandras handlingar. Det handlar om acceptans för att det inte är möjligt att beräkna eller förutse en annan persons beteende, beslutsfattande eller handlingar (Barbalet 1996). Barbalet (1996) menar att tilltro är den emotionella grundstenen för samarbete. Samarbete är en social process som direkt kan tillskrivas tilltrons uttryck. Barbalet kopplar vidare tilltro till lojalitet som social emotion. Han illustrerar detta genom att beskriva hur en aktör kan känna lojalitet till en annan aktör, även i avsaknad av tilltro. En, åtminstone tillfällig, brist av tilltro underminerar alltså inte nödvändigtvis lojalitet. Lojaliteten är upprättandet av vad han kallar en *global* tilltro — även vid de omständigheter då *lokala* besvikelser skulle kunna utgöra ett hot för ett förhållande. Medan tilltrons kännetecken är individuell autonomi är lojalitetens kännetecken det motsatta: ett slags beroendeställning. Barbalet betecknar lojalitet som en funktion som kan upprätthålla ett förhållande som riskerar att upphöra (1996). Författaren hävdar att dessa emotioner är mer kognitiva än känslomässiga. Vidare är de sociala snarare än individuella i hur de tar uttryck och vilka konsekvenser de får.

3.3 *Emotion management*

Den amerikanska sociologen Hochschild har med sin banbrytande forskning i emotionssociologi bidragit till att förstå hur känslor väcks och formas efter sociala interaktioner (Wharton 2011). Hochschild menar att emotioner har samma funktion som de mänskliga sinnen. Liksom människans andra sinnen kommunicerar emotioner information till henne (Hochschild 1990). I likhet med Barbalet beskriver hon emotioner som sociala fenomen (Hochschild 1983).

Hochschild väckte stor uppmärksamhet inom det sociologiska forskningsfältet när hennes bok *A Managed Heart* (1983) publicerades. I boken avhandlar hon med olika infallsvinklar fenomenet *emotion management*. Begreppet kan närmast översättas till känslohantering (Prisma 1992). Inom svensk forskning används det däremot alltid på originalspråk. Därför kommer en översättning inte heller göras i denna undersökning. Hochschild menar att människan inte endast har idéer om vad

emotioner är, utan också om vad emotioner *borde* vara. Människan följer normer och riktlinjer som är kulturellt konstruerade, socialt erkända och ofta internaliserade i henne (Baumeler 2010). De mest konkreta exemplen på dessa är kanske förväntningarna på personer att vara glada på en fest och ledsna på en begravning (Hochschild 1983). Underförstådda och vedertagna normer ställer krav på att en viss känsla ska infinna sig hos en människa i en särskild situation. Vad hon förväntas känna är beroende av kulturella faktorer, samhälleliga normer och hennes sociala position (Wharton 2011). Om en människas känslor inte är de önskvärda, behöver hon således styra dem i en viss riktning eller rent av producera de som förväntas av henne. Det kan innebära att hon måste förtrycka sina känslor. Hochschild menar att en människa kontinuerligt, medvetet eller omedvetet, gör sina känslor föremål för kognitiva regleringar (Hochschild 1983). Hon följer det som Hochschild (1983) kallar känsloregler, både i ett yttre och inre hänseende. I *A Managed Heart* (1983) illustrerar Hochschild sina teorier om *emotion management* med sin undersökning om hur amerikanska flygvärdinnor hanterade sina känslor på arbetsplatsen. Slutsatsen som hon drog ledde till ett annat led av författarens teorier om *emotion management*. Hon kallar det ett emotionellt lönearbete (Hochschild 1983). Hochschild såg att flygvärdinnorna genom ett slags skådespel visade uttryck för andra känslor än dem som de egentligen hade. Flygvärdinnorna i studien förväntades i alla lägen bemöta samtliga passagerare med trevlighet, oavsett passagerarnas egna bemötande. Denna trevlighet var ofta skenbar. Med ett leende yttre och ett empatiskt och tålmodigt bemötande genomförde flygvärdinnorna ett slags skådespel både i relation till passagerare och till sig själva (Terpe & Paierl 2010). Att arbeta och samtidigt skådespela innebar inte sällan en stor ansträngning för flygvärdinnorna. Professionens förväntningar på att flygvärdinnorna skulle arbeta med skenbar trevlighet och konstlat tålmod, ledde således Hochschild till att mynta begreppet emotionellt lönearbete. Hochschild insåg att flygvärdinnorna löpte risk för att fjärma sig från sina egna känslor när de utförde det emotionella lönearbetet. Senare forskning har visat att *emotion management* förekommer i andra serviceyrken, inom offentlig förvaltning, skolverksamhet och socialt arbete (Hochschild 2012). Det som *emotion management* kan leda till är ett emotionellt skifte: människan kan faktiskt komma att känna det hon anstränger sig för att känna. Vid de tillfällen då hon inte är förmögen att känna de önskvärda känslorna kan istället skamkänslor väckas. Vidare handlar inte *emotion management* endast människans egna känslor. Inte sällan utförs det i syfte att konstruera en känsla hos en annan människa (Hochschild 1983). I denna studie kommer Hochschilds generella idéer om *emotion management* att ge stöd åt analysen av det empiriska materialet, utan närmare behandling av emotionellt lönearbete. Icke desto mindre är det relevant att lyfta begreppet i detta avsnitt för att skapa en kontextuell förståelse av Hochschilds teoribygge.

3.4 *Communities of coping*

I *A Managed Heart* (1983) breddar Hochschild sitt begrepp emotionellt lönearbete. Författaren inkluderar kollegialitet i begreppet och kallar det kollektivt emotionellt lönearbete. Hon menar att när ett förvärvsarbete upplevs som svårt kan kollegor stötta varandra genom humor, tröst och uppmuntran (1983). Den Englands-baserade forskaren Korczynski ställer sig kritisk till vissa aspekter av Hochschilds teoretiska begrepp. Exempelvis menar han att hon ser på emotionellt lönearbete på ett enkelspårigt sätt, vilket manade honom till att bygga vidare på hennes idéer (Korczynski 2003). Korczynskis bedrev sin forskning om hur anställda på fyra stycken olika callcenters i Australien och USA hanterade sina känslor när de blev konfronterade av verbalt aggressiva kunder. I de flesta fall visade det sig att de anställda tog hjälp av sina kollegor. De frigjorde sig från den professionella rollen och formade informella grupper i vilka de kunde söka stöd hos varandra. Genom ett kollektivt användande av copingstrategier skapade de ett slags inofficiell gruppkultur (Korczynski 2003). Baserat på dessa fynd och med inspiration från Hochschild myntade författaren begreppet *communities of coping*. Begreppet är inte helt lätt att översätta. Det kan liknas vid ett slags gemenskap i vilken individer tillsammans kan hantera sina känslor (Prisma 1992). I syfte att vara trogen Korczynskis definition av begreppet kommer det i fortsättningen att användas på originalspråk. På ett plan kan *communities of coping* vara ekonomiskt gynnsamt för ledningen i ett företag eller i en organisation. Det är ett verktyg för de anställda att få incitament att göra ett bra arbete. På ett annat plan kan dessa starka informella arbetsplatskulturer vara svåra för ledningen att styra (Korczynski 2003).

Sociologen Pernille Stroeback (2013) anlägger Korczynskis perspektiv i studien som hon genomförde om danska familjerättsadvokater på deras arbetsplats. Under sina dagliga kafferaster kunde advokaterna avlasta varandra från sin tunga arbetsbörda genom kravlöst socialt umgänge. Slutsatsen som Stroeback (2013) drar är att fikarummet utgjorde ett slags arena för ett *community of coping*. Kafferasterna frigjorde tid och möjlighet för advokaterna att få emotionellt stöd och förståelse från sina kollegor. Likväl var det ett utrymme för dem att diskutera aktuella rättsfall och på så vis få olika infallsvinklar i ett professionellt hänseende.

4 Metod

I metodkapitlet nedan inleder jag med att motivera mitt val av vetenskaplig ansats och insamlingsmetod. Efter det presenterar jag mina urval och metodologiska och etiska överväganden, mitt forskningsförfarande och avslutningsvis studiens tillförlitlighet.

4.1 Kvalitativ ansats

Det är enskilda förskollärares resonemang och överväganden gällande anmälningssplikten och orosanmälningar som är det huvudsakliga fokuset i denna studie. Det går därmed att konstatera att forskningsproblemet tar avstamp i mötet mellan sociala problem och individuella uppfattningar. En undersökning om det mötet går att göras med en kvalitativ ansats, eftersom den bygger på respondenters egna tolkningar av verkligheten. Det är just subjektiviteten som efterfrågas och studeras i kvalitativa undersökningar (Williams, Unrau & Grinnell 2015). För att få en djupare inblick i anmälningssfenomenet är min uppfattning nämligen att det krävs mer än inhämtande av statistisk som indikerar på bristfälliga anmälningssrutiner hos förskollärare. Att höra de mänskliga rösterna från de yrkesverksamma i fältet är en förutsättning. Datan inom kvalitativ forskning består i huvudsak av ord och det främsta instrumentet för datainsamlingen är den mänskliga observatören: forskaren (Fortune & Reid 1999). Sättet att ta reda på respondenternas subjektiva verklighet är således rimligtvis att fråga dem och generera data i form av utsagor (Williams, Grinnell & Unrau 2015). Gochros (2015) menar att kvalitativa intervjuer är ”the core of social work practice”. Att genomföra en studie med en kvalitativ ansats förutsätter en direkt interaktion mellan forskare och de professionella som är yrkesverksamma vid de institutionerna där sociala fenomen och problem förekommer (Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015). Av det skälet tycktes semistrukturerade intervjuer lämpa sig väl som insamlingsmetod för denna studie. Min mening är att undersökningar som rör barn, även indirekt, kräver ett stort utrymme för reflektion och utförliga svar från respondenterna. Ett sådant utrymme kan rimligtvis frigöras under semistrukturerade intervjuer som är baserade på öppna frågor vilka kan generera följdfrågor (Fortune & Reid 1999).

4.2 Urval och kontakt med respondenter

Jag arbetade målstyrt under min urvalsprocess. Det innebär att jag gjorde urvalet med mitt specifika forskningsproblem som utgångspunkt (Fortune & Reid 1999). Av det skälet beslöt jag mig för välja bort barnskötare och förskolerektorer som respondenter. Kontakten som dessa två yrkeskårer har med

förskolebarn är förvisso daglig, men i relation till problemformuleringen saknar de den relevans som förskollärarkåren har. Det som jag efterfrågade av potentiella respondenter var således en förskollärarexamen. Mer konkret var mina urvalskriterier följande:

1. Förskollärarexamen
2. Del- eller heltidstjänst på förskola i Sverige

Min förhoppning var att det skulle vara en garanti på kompetens, kunskap och erfarenhet. Däremot såg jag en variation på yrkesverksam tid som förskollärare som intressant. En omfattande erfarenhet av verksamhet med barn var givetvis önskvärd, men likväl förelåg det hos mig ett intresse av att undersöka också nyexaminerades resonemang och upplevelser. Frågan som i ett initialt skede intresserade mig var om erfarenhet påverkar förskollärares anmälningrutiner.

En forskare måste alltid överväga vilken grad av homogenitet i materialet som är möjlig och av intresse (Schutt 2005). Det som jag personligen eftersökte var inte en homogen målgrupp. Mot bakgrund av begränsade resurser hade jag inte heller möjligheten att vara alltför selektiv. Av de två skälen beslöt jag mig därför för att inte göra mitt urval baserat på förskollärarnas kön eller ålder. Vidare avgränsade jag inte min undersökning till ett särskilt geografiskt område. Inte heller gjorde jag en avgränsning till kommunalt alternativt privat drivna förskolor.

Jag var noga med att inte ha en nära relation till de presumtiva respondenterna, med risk för att det eventuellt skulle påverka min professionalitet som forskare och möjligen respondenternas svar. Gochros (2015) hävdar att det kan underlätta för en respondent att ge ärliga svar på känsliga frågor som är ställda av en neutral part, vilket följaktligen ökar tillförlitligheten i svaren. Eftersom jag tidigare har arbetat på förskola övervägde jag i ett första skede att vända mig till min före detta arbetsplats för att få kontakt med potentiella respondenter. Med vetskapen om att en risk för opartiskhet förelåg, beslöt jag mig emellertid slutligen för att inte kontakta mina före detta kollegor. Å andra sidan kan det konstateras att subjektivitet hos bägge parter i en kvalitativ forskning är såväl oundviklig som eftersträvansvärd. Verktygen som används i samtliga skeden av en kvalitativ utförd studie är människor, vilket gör objektivitet tämligen omöjlig.

Med utgångspunkten i att vara en så neutral part som möjligt vände jag mig till bekantas bekanta. Jag hade turen att komma i kontakt med engagerade förskollärare som gärna ville dela med sig så många insikter och erfarenheter som möjligt. I synnerhet två av dem visade ett särskilt intresse då de föreslog de att de kunde bjuda in en kollega i syfte att bidra med ytterligare material. Det som inledningsvis var en planerad studie baserad på fem respondenter, blev således sju. Fem av dessa arbetar kommunalt. De sista två arbetar på en fristående förskola som styrs av stiftelser. Fyra kommuner från två regioner i Sverige är representerade i studien. Den mest erfarna av respondenterna

har drygt tio års erfarenhet som barnskötare och ytterligare drygt trettio år som utbildad förskollärare. Ytterligare fyra respondenter har ungefär trettio års erfarenhet. Den sjätte respondenten har sex års erfarenhet som förskolevikarie, och ett knappt halvår som förskollärare. Den sista respondenten arbetade som vikarie under sin studietid innan hen fick sin förskollärlägitimation för ett och ett halvt år sedan. Respondenterna är mellan tjugosex och sextiotre år och av kvinnligt och manligt kön.

4.3 Genomförande av semistrukturerade intervjuer

Tack vare mina två år som förskolevikarie har jag en inblick i hur det är att vara yrkesverksam på förskola. Eftersom jag saknar en förskollärlägitimation kan jag inte fullt identifiera mig med respondenterna i denna undersökning. Icke desto mindre har jag erfarenhet av att interagera med både barn och vårdnadshavare. Jag är medveten om att mina egna erfarenheter och min förförståelse förmodligen satte prägeln på såväl intervjuerna som bearbetningen och analysen av materialet. På grund av mina förkunskaper om yrket och förskolebarn som målgrupp föreställer jag mig exempelvis att utformningen av intervjuguiden påverkades. Huruvida denna subjektivitet är av ondo är svårt att uttala sig om. Min uppfattning är emellertid att den är till en fördel. Jag har personligen erfarenhet av att uppleva oro för förskolebarn och vet att det är mycket svårt att agera i egenskap av både professionell och medmänniska i relation till barnen och vårdnadshavarna. Att som utomstående å andra sidan göra en undersökning av detta slag kan möjligen riskera en bristande förståelse för förskollärares arbetsförhållanden. Inte minst kan det medföra risken att underskatta det arbetet som de gör med att upprätthålla relationer med såväl barn som vårdnadshavare, anhöriga och övrig personal.

Jag kontaktade de presumtiva respondenterna via mejl eller sociala medier och presenterade kortfattat mig själv och undersökningens forskningsproblem, syfte och planerade genomförande. Samtliga av de fem kontaktade förskollärarna visade ett omedelbart intresse, varpå möten bokades. Under tiden för intervjuerna befann jag mig utomlands och saknade möjlighet att resa. Därför ägde intervjuerna rum på den digitala plattformen Teams alternativt på telefon. Ingen av respondenterna ansåg att det var ett problem. Tvärtom menade ett flertal av dem att det var att föredra, eftersom det sparade tid såväl som skapade en större tillgänglighet för bokning av intervju, vilket Drabble et al (2016) konstaterar är två positiva kännetecken hos telefonintervjuer. Det underlättade särskilt vid ett tillfälle då en av intervjuerna blev avbokad endast ett par minuter innan den skulle börja. Utan besvär för någon av parterna ombokades intervjun till dagen efter. Drabble et al (2016) menar att telefonintervjuer innebär en ökad anonymitet och känsla av respekterat privatliv hos respondenterna, vilket möjligen kan vara en anledning till respondenternas avslappnade förhållningssätt till

intervjuerna. Sedan restriktionerna på grund av covid-19-pandemin trädde i kraft har samtliga, också jag själv, en vana av digitala möten. Self (2021) har genom sin nypublicerade forskning upptäckt att det har skapats en normalisering av digitala möten i sviterna av pandemin. Samtidigt är digitala intervjuer alternativt telefonintervjuer inte optimala i alla avseenden. Drabble et al (2016) hävdar att telefonkontakt som medel för kvalitativa intervjuer generellt sett har ansetts vara ett sämre alternativ. Risken med en digital intervju är att kroppsspråken hos respektive part inte kan registreras av den andre. Också Self (2021) konstaterar att när intervjuaren endast ser respondentens ansikte och axlar förlorar hen förmågan att urskilja och besvara visuella gester. Samtidigt menar författaren att kan det lösas genom att intervjuaren lyssnar och observerar med större ansträngning samt medvetet gör användning av sina egna ansiktsuttryck för att visa intresse och förmedla känsla. Genom sådana ansträngningar försökte jag kompensera för bristen på fysisk närvaro.

Jag inledde samtliga intervjuer med att återupprepa informationen som framgick i informationsbrevet som jag skickade till respondenterna innan mötena ägde rum (se bilaga 1). Fortune och Reid (1999) redogör för hur en forskare skall garantera respondenternas skydd och integritet. Därför upprepade jag utförligt såväl intervjuernas förutsättningar som de rättigheter respondenterna hade. Exempel på dessa var deras rätt att avböja att svara på frågor, avbryta intervjun eller rent av återta sitt deltagande, utan att utsättas för påtryckning från min sida (Reamer 2005; Fortune & Reid 1999). Efter det lämnade jag utrymme för frågor. Samtliga respondenter bekräftade att de hade förstått förutsättningarna, varpå intervjuerna började. Vid två tillfällen hade jag tekniska besvär, vilket innebar att respondenternas bild inte syntes. Eftersom jag då inte kunde se respondenternas ansiktsuttryck eller kroppsspråk, förklarade jag för dem att om det var något som jag inte uppfattade, behövde de förtydliga det genom ord. Samtliga intervjuer förlöpte utan avbrott och höll på mellan fyrtiofem och sextiofem minuter. Huruvida längden av intervjun påverkades av det faktum att de ägde rum digitalt eller på telefon är svårt att veta. Forskning har emellertid visat att det är vanligt förekommande (Fortune & Reid 1999).

Tack vare intervjuernas semistrukturerade upplägg var jag som intervjuare inte bunden till min intervjuguide (Gochros 2005). Istället kunde jag anpassa ordningen på frågorna och formulera nya, oplanerade frågor beroende på respondenternas svar. Det frigjorde utrymme för vidare följdfrågor och reflektion för såväl dem som mig.

4.4 Analys av empiriskt material

Under intervjuernas gång tog jag del av en omfattande mängd information av komplex, känslig och bitvis motsägelsefull karaktär. För att faktiskt kunna skapa mening ur den krävdes ett metodologiskt arbete i form av tematisering (Fortune & Reid 1999). Det gjorde jag genom att inledningsvis transkribera intervjuerna och sedan skriva ut och läsa dem åtskilliga gånger (Coleman & Unrau 2015). Under läsningens gång kunde jag gradvis börja identifiera data som var av relevans för forskningsproblemet. Från varje respondent samlade jag kortare stycken eller enstaka meningar, utan att i det skedet analysera dem vidare (Coleman & Unrau 2005). Jag använde mig av överstrykningspennor och parade ihop färger med meningar och stycken som hade gemensamma nämnare. Dessa placerade jag tillsammans under namngivna kategorier. Exempel på kategorier är kollegialitet, konflikträdsla och tolkningsutrymme. Snart hade jag en samling citat under en rad kategorier, vilka jag sedan började analysera med så kallad *second level coding*. Det gjorde jag genom att urskilja mer abstrakta och underliggande element i datan och identifiera mönster och motsatta fenomen. Tack vare den systematiska kodningen kunde jag skapa klarhet och sortera i materialet (Coleman & Unrau 2005). Eftersom studien genomfördes med en kvalitativ ansats, med fokus på djup snarare än bredd, redovisas och diskuteras endast en begränsad mängd av mina fynd. Att vara selektiv, men samtidigt rättvis, i urvalet är nödvändigt i bearbetningen av materialet (Rennstam & Wästerfors 2015). Rättvis innebär i detta avseendet att lyfta data som är representativ för den totala mängden. Också den datan som insamlades, men som inte redovisas, bör i kort presenteras. Exempel på fynd som rör min frågeställning om faktorer som kan försvåra beslutet att upprätta en orosanmälan är följande: arbetsbelastning, den starka sekretessen som motverkar en god samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst samt otillräcklig utbildning i frågor om orosanmälningar och omsorgssvikt på förskolläraryrket. Istället för att redovisa dessa resultat, valde jag att lyfta utmaningar av mellanmänsklig och emotionell natur. Relationer som förskollärare har med vårdnadshavare, förskolebarn samt kollegor och rektor bedömde jag som mest relevanta i behandlingen av mitt forskningsproblem. Det gjorde jag eftersom jag såg dessa aspekter av anmälningsfenomenets komplexitet som representativ för yrkeskåren.

Två av respondenterna delade med sig av erfarenheter som de förde som vikarier, innan de fick sin förskolläraryrkeslegitimation. Efter respektive intervju funderade jag på om datan från de resonemangen var lämplig att redovisa i studien. Eftersom datan var av relevans och stort intresse beslöt jag mig för att inkludera dem i resultatredovisningen.

4.5 Etiska överväganden

Reamer (2005) hävdar att den första frågan som forskare inom socialt arbete bör ställa sig gällande forskningsetik är huruvida det är sannolikt att studien kommer generera viktig information som kan bidra till människors bästa, i linje med grundläggande värderingar inom socialt arbete. Mina etiska överväganden började således redan där. Min förhoppning är att de slutsatser som går att dras från denna studie kommer att skapa en större förståelse för utmaningar gällande orosanmälningar, vilket jag menar är nödvändigt för socionomer i strävan efter att identifiera och hjälpa barn som far illa. I egenskap av forskare gjorde jag vidare bedömningen att studien inte utgör en risk för respondenterna eller en tredje part att ta skada.

Genom att följa Vetenskapsrådets (2002) riktlinjer har jag i min studie kunnat uppfylla det forskningsetiska individkravet med sina fyra huvudkrav: informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet. Informationskravet uppfyllde jag genom att skicka ett informationsbrev till samtliga respondenterna (se bilaga 1). Genom att framföra all nödvändig information, exempelvis om respondenternas rättigheter och intervjuens förutsättningar, och följaktligen få deras samtycke, uppfylldes vidare samtyckeskravet (Vetenskapsrådet 2002). Jag förmedlade samma information också i mötena innan intervjuerna ägde rum, för att säkerställa att den hade framgått. Ingen av respondenternas namn, kön, ålder samt respektive förskolas upptagningsområde är redogjorda för. Istället har jag kallat respektive respondent vid ett annat namn och använt dessa i resultatredovisningen. På så vis anonymiserade jag materialet i den utsträckningen att det garanterade att inga utomstående kan identifiera varken respondenterna eller förskolebarn. Detta gjorde jag i enlighet med konfidentialitetskravet (Bryman 2011). Slutligen kommer det materialet som jag har insamlat aldrig att användas för något annat än mitt egna forskningsändamål, i enlighet med det nyttjandekrav som ställs på mig som forskare (Vetenskapsrådet 2002).

Att ge respondenterna åtkomst till materialet är ytterligare en viktig etisk aspekt av forskningsförfarandet (Reamer 2005). Därför erbjöd jag samtliga respondenter att ta del av såväl det transkriberade som det bearbetade materialet. På så vis gav jag dem en möjlighet att kunna be mig göra tillägg alternativt stryka citat om de önskade.

Föremålet för denna studie är inte barn, men barn är ursprunget till de fenomen som redovisas i den. Därför vill jag inte förringa barnens roll, i synnerhet eftersom åtskilliga av de frågor som jag ställde respondenterna är av känslig natur och handlar om just förskolebarnen på respondenternas arbetsplatser. Eftersom förskolläraernas observationer och resonemang bottnar i händelser kring barn är det av stor vikt att jag i egenskap av författare inte försöker göra anspråk på vad jag eller

respondenterna tror är barnens upplevelser. Barns röster kan nämligen aldrig bli hörda genom vuxnas antaganden (Pramling Samuelsson, Sommer & Hundeide 2011), vilket jag måste ta i beaktande.

4.6 Tillförlitlighet

Williams, Unrau och Grinnell (2005) redogör för en rad krav gällande tillförlitlighet som ställs på en kvalitativ studie inom socialt arbete. Dessa krav rör trovärdighet, överförbarhet och pålitlighet. Syftet med min studie, i likhet med övriga kvalitativa studier, är inte att hitta en enda sanning. Även om sanningen förvisso inte är densamma för alla, måste hursomhelst tillförlitligheten hos den som beskriver sin egen vara hög. Jag frågade samtliga respondenter om de var intresserade av att läsa materialet, men samtliga nekade. En sådan så kallad *member check* hade höjt trovärdigheten i studien avsevärt (Williams, Unrau & Grinnell 2005), men det var inget krav som jag kunde ställa på respondenterna. Ett tillvägagångssätt för att uppnå en hög trovärdighet är att redovisa också sådan data som bryter mot funna mönster och teman. I resultatredovisningen lyfter jag särskilt två citat som står i skarp kontrast till den övriga datan. Vidare går fynden i en kvalitativ studie vanligtvis inte att generalisera bortom det begränsade område vilket studien behandlar, men kan vara möjliga att tillämpa på liknande populationer. Att som utomstående forskare bedöma huruvida studien är överförbar kräver därför täta beskrivningar (Williams, Unrau och Grinnell 2005). Därför har jag så utförligt som möjligt redogjort för respondenterna, utan att avslöja något som kan röja deras identitet. Det tredje delkriteriet, pålitlighet, förutsätter transparens (Williams, Unrau och Grinnell 2005). Därför synliggör jag samtliga delmoment av forskningsförfarandet för att visa att jag var konsekvent i mitt sätt att exempelvis genomföra intervjuerna och analysera materialet. Jag redogör så uttömmande och på ett så transparent vis som möjligt för mina metodologiska överväganden, urval och bearbetningar. Tack vare en sådan redogörelse kan jag leda läsarna genom varje steg av min forskningsprocess (Bryman 2011).

Avslutningsvis, att intervjuerna ägde rum digitalt och på telefon är något som också måste belysas med hänseende till tillförlitlighet. Fortune och Reid (1999) hävdar att respondenter som intervjuas på telefon vanligtvis ger kortare och möjligen mindre ärliga svar. Huruvida studien har begränsats av det är svårt att få klarhet i, men bör hursomhelst tas i beaktande. När en forskare arbetar med människor är den mänskliga faktorn oundviklig. Risker och begränsningar i kvalitativa undersökningar föreligger alltid när de baseras på människors egna utsagor (Gochros 2005) Exempel på sådana är potentiella kunskapsluckor eller avsiktliga lögnar, vilka respondenter kan fylla i med efterhandskonstruktioner. Vidare föreligger det en risk att en respondent uppger oriktiga uppgifter på grund av avsaknad av insikt, vilja eller förmåga att erkänna icke önskvärda känslor eller egenskaper (Gochros 2005). Min

första respektive sista intervju genomförde jag med två respondenter. Huruvida de skulle ha besvarat frågorna på ett annat sätt om intervjuerna hade genomförts individuellt är omöjligt ta reda på. Eftersom vissa av frågorna möjligen kan uppfattas som laddade eller känsliga (se bilaga 2) går det inte att utesluta risken att respondenterna förskönade sina svar alternativt avstod från att uttala sig.

5 Resultat och analys

Detta kapitel består av en resultatredovisning i vilken jag behandlar mitt forskningsproblem med ett urval av citat från respondenterna. Dessa presenteras inom ramen för de teoretiska begreppen om sociala emotioner, *emotion management* och *communities of coping*. I det första avsnittet analyseras en rad citat i syfte att besvara frågeställningen om förskollärares syn på anmälningsplikten. I det andra avsnittet redovisas och besvaras frågeställningen om de hinder som förskollärare möts av inför en eventuell anmälningsprocess. I det avslutande avsnittet besvarar jag frågeställningen om de faktorer som gör en förskollärare mer benägen och trygg med att upprätta en orosanmälan.

Det visar sig att samtliga respondenter har erfarenhet av att upprätta en orosanmälan. Däremot har de flesta inte gjort mer än en eller ett par stycken. Respondenterna har rikligt med resonemang att dela med sig av, men de berättar också att de mycket sällan ställs inför situationer då en orosanmälan är aktuell.

5.1 Förskollärares perspektiv på anmälningsplikten

I detta avsnitt behandlas frågeställningen om hur förskollärare resonerar kring anmälningsplikten i sin professionella roll, inledningsvis med citat som berör tolkningsutrymmet i anmälningsplikten. Vidare behandlas resonemangen och förhållningssättet till förskollärares personliga ansvar. I analysen används Hochschilds (1983) och Barbalets (1996) teoretiska begrepp *emotion management* respektive sociala emotioner.

5.1.1 Tolkningsutrymmet i en ordkarg lagtext

När frågan om anmälningspliktens beskaffenhet lyfts har samtliga respondenter tankar att dela med sig av. Den kan möjligen framstå som självklar och explicit i sin formulering i 14 kap. 1 § 1 st socialtjänstlagen, men det visar sig samtidigt att den skapar utrymme för individuell tolkning. Anmälningsplikten är ett faktum, men eftersom det föreligger ett tolkningsutrymme blir förhållningssättet till anmälningsplikten relativt. Den väcker oundvikligen en rad följdfrågor: vilka riskfaktorer anses vara rimliga att agera på? Vilken roll spelar förskollärares egna uppfattningar och värderingar? Vad är egentligen en misstanke? Vilka inre processer sätts igång hos förskollärare vid konfrontationen av misstanke eller kännedom om att ett förskolebarn far illa?

En av respondenterna, Emine, använder sig av ett exempel om ett specifikt barn vars vårdnadshavare inte uttryckte sin kärlek på det sättet som hon personligen anser att en vårdnadshavare

bör. Utifrån Emine's observationer förelåg det ingen konkret grund för en orosanmälan. Istället var det Emine's egna värderingar som fick henne att reagera. Med stor insikt i den påverkan som hennes egna idéer om föräldrastilar har på hennes överväganden om orosanmälningar, berättar hon:

De här föräldrarna har svårt att älska barnet som jag tycker att man borde, med kramar och kärlek. Borde jag vara orolig för barnet på grund av det? Ska jag anmäla för att de är dåliga på att krama på sina barn? För det kan jag ju personligen se som en anledning till oro. (Emine)

Emine var medveten om att det i det läget saknades belegg för en orosanmälan. Ändå upplevde hon en inre konflikt mellan att acceptera eller agera på vad hon såg som avvikande i ett föräldraskap. På så vis genomförde Emine ett slags *emotion management*, då hon bemötte professionens och vårdnadshavarnas förväntningar på henne att styra sina känslor och förhålla sig professionell i relation till vårdnadshavare. Ett aktivt eller passivt användande av *emotion management* kan närmast betraktas som ett krav på henne som yrkesverksam förskollärare. Respondenten Marcus problematiserar detta fenomen nedan:

Oro är ju en känsla. Jag kan tänka mig att det finns ett problem med att det är just en känsla. Man är ju i sin profession, man ska vara rationell och saklig. Ibland hör man att folk utgår från själva oron. Det är ju själva misstanken som ska vara ledande. (Marcus)

Med detta citat illustreras återigen det *emotion management* som verkar inbegripa förskolläraryrket: förväntningen på förskollärare att avlägsna de egna känslorna och istället ”vara rationell och saklig”. Deras *emotion management* innebär i praktiken således ett särskiljande mellan den professionella och den personliga rollen. Vidare är Marcus observationer av andra förskollärare som ”utgår från själva oron” i linje med Münger och Markströms (2019) fynd om att lärare inte sällan agerar mer baserat på känsla än på expertis och kompetens gällande orosanmälningar. Marcus menar att det är olämpligt att låta känslor ha inflytande på en förskollärares beslut i frågan om orosanmälningar. Bergman Blix och Wettergrens (2015; 2016) studier om hur emotioner rent av är nödvändiga i beslutsfattande processer indikerar emellertid på motsatsen. Frågan om huruvida en förskollärare bör skilja känslor från beslut tycks sakna enkla svar eftersom nästa respondent, Ottilia, för följande resonemang:

Men det går ju absolut att tolka paragrafen som vid ”minsta misstanke”. Bara att jag får nys om det, så ska det göras en anmälan. Så har jag inte tolkat det. Det här låter

jätteflummigt, men skulle jag känna det minsta i magen, att ”det här känns inte bra”— då är det en orosanmälan. (Ottilia)

Anmälningsskyldiga personer skall anmäla alla typer av omsorgssvikt, även när det endast handlar om misstankar. Svensk lagstiftning lämnar således ett anmärkningsvärt stort utrymme för anmälningsskyldiga att utgå från sina egna definitioner och bedömningar (Wiklund 2006). Ottilia lyfter just tolkningsfenomenet som ett exempel: ”det går att tolka paragrafen som vid minsta misstanke (...)”. Hennes uppfattning är att minsta indikation från barn eller vårdnadshavare inte är en tillräcklig anledning att kontakta sociala myndigheter. Ottilia menar att det framstår som ”jätteflummigt”, men att emotionen — magkänslan i detta fall — icke desto mindre fungerar som ett slags instrument i beslutsfattandet kring en orosanmälan. Bergman Blix och Wettergren (2015) betraktar empati, som en typ av emotion, som en nödvändighet vid juridiska beslut, eftersom det frigör en förmåga hos professionella att sätta sig in i känslorna hos den person som är föremål för en juridisk process. Beslutsfattandet kring orosanmälan är i högsta grad också av juridisk natur. Vilken grad *emotion management* ska styra tycks alltså inte vara självklart.

Likväl kan magkänslan leda till det motsatta beslutet, vilket Natalya nedan förklarar på följande vis:

Det har blivit mer vanligt att man säger att det är vår plikt och så, och det köper jag att det är. Samtidigt vill jag ju känna att jag gör rätt. (Natalya)

Münger och Markström (2018) menar att *känsla* ett underförstått element i orosanmälningen som fenomen. Kravet som ställs på förskollärare är således att navigera i den känslan, vilket i vissa fall kan leda till slutsatsen att en orosanmälan inte är det bästa alternativet. Faktum är att det rationella — och samtidigt emotionellt grundade — beslutet kan vara att avstå från en orosanmälan. Den paradoxala aspekten av det är att lagtexten i 14 kap. 1 § 1 st socialtjänstlagen inte tar hänsyn till förskollärares känslor. Misstankens subjektiva natur (Hupe & Stevenson 2019) står således i strid med juridikens kantighet och den onyanserade formuleringen av paragrafen.

5.1.2 Det personliga ansvaret — är det givet?

Deltagarna i Münger och Markströms studie (2019) ansåg sig ha ett ansvar att agera som en stöttande vuxen i barnens vardag. Samtidigt tog de ställning till att deras roll inte var att initiera eller driva en anmälningsprocess. Dessa fynd skiljer sig avsevärt från utsagorna i denna undersökning: nästan ingen

av respondenterna hade invändningar mot det personliga ansvaret som innefattar förskolläraryrket. Ett av en rad exempel lyder som följande:

Men det är faktiskt också ett personligt ansvar som man har. Det är ju inte så att jag kan se en situation och börja misstänka att det här barnet kan fara illa, sedan säga det till rektorn, och rektorn säger: ”Nej det tror jag inte, men vi kan väl hålla ett litet öga”. Om jag ser något måste jag göra en anmälan ändå. (Ottilia).

I ljuset av det är det nedanstående citatet, som är av motsatt karaktär, tämligen anmärkningsvärt:

Jag tror aldrig att jag hade satt igång en sådan process själv. Det är ju jätte viktigt att man har en chef som är lyhörd. (Anita)

Anita deltar i intervjun tillsammans med sin kollega Ellen, som nickar instämmande när Anita delar med sig av sina tankar ovan. Det råder således en samsyn mellan dem två. Anita ifrågasätter inte under intervjuens gång det egna ansvaret, samtidigt som detta citat tycks visa att ansvaret är villkorat. Utifrån hennes resonemang blir rektorns stöd en premis för hennes benägenhet att upprätta en orosanmälan. I avsaknad på det riskerar anmälningsplikten att bli komprometterad. Ottilia menar tvärtom att skyldigheten att agera inte är avhängig rektorns samsyn. Dessa diametrala fynd kastar ljus på komplexiteten som kan råda vid omständigheterna kring en eventuell orosanmälan. Att anmälningsplikten har företräde framför den psykologiska ansträngning som kan föreligga i anslutning till upprättandet av en orosanmälan avspeglas nedan, återigen hos Ottilia:

Jag tycker [anmälningsplikten] är bra, för vi finns ju här för barnen. Det kan vara jättejobbigt mentalt att göra en anmälan. Det är ju känsligt liksom. Men det görs med utgången i barnets bästa. Jag tycker att det ska vara självklart, och för dem det inte är lika självklart för är anmälningsplikten jätte viktig. (Ottilia)

Ottilia konstaterar att ”det kan vara jättejobbigt mentalt”. När de känslorna uppstår måste förskollärare återigen använda sig av *emotion management*, för att kunna agera i linje med professionens riktlinjer och normer. Genom *emotion management* bearbetas och regleras känslorna kognitivt (Sieben & Wettergren 2010) tills de uppnår de förväntningar som ställs på förskollärare. Det kan onekligen vara ett ansträngande värv, men görs, som Ottilia uttryckligen beskriver det, med barnets bästa som utgångspunkt. Att Ottilia lyfter just begreppet barnets bästa speglar dess ökade relevans, inte minst mot

bakgrund av den tredje artikeln i Barnkonventionen⁵ (2018:1197) som inkorporerades i svensk lagstiftning år 2020 (prop. 2017/18:186). Med citatet synliggör hon kravet som ställs på förskollärare att balansera barnets bästa och institutionella och juridiska principer med relationen med vårdnadshavare. Just institutionens roll respektive det personliga ansvaret avseende anmälningsfenomenet är något som en annan respondent, Hedvig, lyfter. Hedvigs erfarenheter av socialtjänsten har gett upphov till ett bristande förtroende, vilket i sin tur kan ha påverkat hennes anmälningsrutiner. Upplevelsen av bristfällig samverkan med socialtjänsten beskriver hon på detta vis:

Jag tror att [förskollärare och socialtjänsten] kanske har lite olika syn. Vi känner ju oro och vi kanske ser ett litet bekymmer, men tänker att vi tar hand om det och inte anmäler, men kanske borde vi anmäla. [...] Men samtidigt det känns ju inte som att vi har något samarbete. Det kan ju vara så att man inte anmäler på grund av det. Jag ringer då någon som jag aldrig mött. Det känns så anonymt — och var tar det vägen? (Hedvig)

Hedvig fortsätter med att berätta att hon av erfarenhet har saknat insyn och uppföljning från socialtjänstens sida efter upprättade orosanmälningar. Förvisso kan det delvis bero på socialtjänstens synnerligen starka sekretess, men också på socialtjänstens anonymitet, som Hedvig menar är av onödigt stora proportioner. En bristande tilltro till sociala myndigheter kan ha en direkt påverkan på lärares benägenhet att upprätta orosanmälningar (Svensson 2013). Om förskollärare betvivlar att kontakten med socialtjänsten faktiskt tjänar ett syfte, då menar Hedvig att upprättandet av orosanmälningar endast får negativa konsekvenser för såväl barnet ifråga som relationen till vårdnadshavarna. Det kan exempelvis skada tilltron mellan förskollärare och vårdnadshavare. Just tilltro är det fenomen som Barbalet (1996) menar är ett utmärkande kännetecken hos ett fungerande samarbete, på såväl mellanmännisklig som systemnivå. Det går således att anlägga Barbalets teorier om tilltro som en social emotion på både relationen mellan vårdnadshavare och förskollärare och mellan socialtjänsten och förskollärare. Bägge relationer som präglas av bristande tilltro är i allra högsta grad emotionellt laddade. I avsaknad av tilltro till institutionella insatser föredrar förskollärare att använda sina egna resurser för att stötta barnet (Svensson 2013). Hedvigs resonemang är ett ytterst talande exempel på det. Hon fortsätter att berätta att hon och hennes kollegor ofta själva är förmögna att ge stöd åt barnet. Även om hon erkänner anmälningsplikten sitt existensberättigande, motiverar hon valet att inte anmäla med att det hon och hennes kollegor själva har goda möjligheter att skydda barnen. Där vårdnadshavarna brister kan lärare med egen kapacitet kompensera (Forsner et al 2020). Det kan

⁵ Artikeln lyder som följande: ”Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa”.

dessutom bibehålla tilltron mellan förskollärare och vårdnadshavare. I extrema fall riskerar barn vidare att falla offer för vårdnadshavares reaktioner på en orosanmälan, vilket gör den kontraproduktiv om den inte leder till en utredning och följaktligen en social insats (Münger & Markström 2018).

5.2 Utmaningar inför anmälningsprocessen

Frågeställningen om hur förskollärare upplever de faktorer som försvårar beslutet att upprätta en eventuell orosanmälan behandlas i detta avsnittet. Under insamlandet och bearbetningen av datan i denna undersökning kunde jag urskilja ett par utmaningar som förskollärare riskerar att ställas inför i anslutning till eventuella anmälningsprocesser. Det som träder fram ur fynden är särskilt två psykologiska mekanismer som verkar i mellanmännsliga relationer. De kan betecknas som en konflikträdsla och ett slags lojalitetskonflikt. Dessa två fenomen behandlas under de två nedanstående underrubrikerna inom ramen för Barbalets (1996) och Hochschilds (1983) teorier om sociala emotioner respektive *emotion management*.

5.2.1 Lojalitetskonfliktens emotionella inverkan

Den lojalitetskonflikt som uppträder i respondenternas berättelser finns mellan vårdnadshavare, den lagstiftade och moraliska plikten samt förskolebarnen. Faktum är att samtliga respondenter lyfter en känsla av lojalitet i samband med anmälningsprocessen. Ett urval av dessa presenteras nedan. Baserat på sex stycken citat går det att konstatera att respondenterna har ett människobehandlande yrke som inte endast berör förskolebarnen, utan också i hög grad deras vårdnadshavare.

Nedanstående citat syftar inte på en specifik situation, utan representerar istället de resonemang som en förskollärare kan tänkas föra när en situationer gällande misstänkt omsorgssvikt uppstår:

Vad är det jag ställer till med? Det kanske inte är något? Jag tror att man känner ett ansvar, att man inte vill ställa till med något och göra något stort av något som inte är stort. [...] För det är ju ett förtroende man har mellan föräldrarna och oss. Som man kan uppleva av föräldrarna som man sviker när man gör en anmälan. (Hedvig)

Här framträder två dilemman av skilda karaktär. För det första visar det sig att när det saknas ”bevis” på omsorgssvikt föreligger det en tveksamhet inför upprättandet av en orosanmälan. Om observationerna inte är grundade i konkreta belägg kan de upplevas som obefogade. För det andra kastar citatet ljus på rädslan för att relationen med vårdnadshavarna ska ta skada av eventuella negativa konsekvenser. Precis som Svensson (2013) konstaterar är relationen mellan just förskollärare och

vårdnadshavare vanligtvis särskilt nära, då de två parterna interagerar betydligt mer frekvent än exempelvis grundskolelärare och vårdnadshavare. Interaktionen äger inte sällan rum på daglig basis, vilket skapar en relativt nära kontakt. Hedvig poängterar att om det visar sig att den potentiella misstanken saknar fog, kan det slutgiltiga beslutet att anmäla innebära ett slags lojalitetssvek. Om relationen är grundad i ett förtroende, en tilltro, riskerar förskollärarens handlande att inte bemöta vårdnadshavares förväntningar. I detta sammanhang avser det vårdnadshavarens förväntning på att inte bli föremål för utredning hos socialtjänsten. Just korrelationen mellan förväntning och handling är det primära kännetecknet hos tilltro mellan två aktörer, menar Barbalet (1996). Det är inte endast lojalitet, utan framförallt graden av tilltro, som spelar en avgörande roll i hur parternas relation och samarbete fungerar (Barbalet 1996). Sambandet mellan tilltro och lojalitet förtydligas av Ottilia:

Man vill bibehålla goda relationer med föräldrarna, men också att man på nåt sätt — jag vet inte hur jag ska sätta ord på det för att det ska *make sense* — ”skvallra för fröken”.
Man gör ju inte det för att sätta dit någon. [...] Men det kan nog utgöra ett hinder. (Ottilia)

Ottilia belyser ett återkommande dilemma. Hon sätter fingret på den potentiella lojalitetskonflikten genom att göra en jämförelse mellan upprättandet av orosanmälningar och att ”skvallra för fröken”. Också i detta citatet avspeglas risken av att ”de goda relationerna” kan vara under hot, då vårdnadshavare upplever lojaliteten mellan parterna som bristande. Det som Barbalet tillskriver lojaliteten är just dess egenskap att bibehålla goda relationer (1996). Mønger & Markström (2018) klargör att det huvudsakliga incitamentet för en lärare att upprätthålla en allians med vårdnadshavare inte är egenintresse, utan att skydda barnen.

Nedan återkommer oron i respondenternas reflektioner vid de situationer där konkreta belägg för en orosanmälan saknas:

Och man vill ju alltid tro väl om barn och barns föräldrar. De gör så gott de kan, alla har vi olika förutsättningar. (Emine)

Emine refererar till de vårdnadshavare som saknar goda verktyg i sitt föräldraskap. Det första ledet av detta citat utmärks av tilltro, men denna gång avseende Emine's tilltro till vårdnadshavaren och inte det omvända. Den kännetecknas av den ena partens förtroende för den andra — i detta fall vårdnadshavarna — goda intentioner. Utgångspunkten i att den andra partens avsikter är goda är fundamental i tilltrons själva essens (Barbalet 1996). Det andra ledet vittnar om Emine's insikt i de utmaningar som en vårdnadshavare kan tänkas mötas av. Hon anser att vissa vårdnadshavare kan ha

begränsningar i sitt föräldraskap som det inte går att klandra dem för. Att de försöker sitt bästa indikerar på att omsorgssvikten inte har uppkommit avsiktligt (Schols, Ruiter & Öry 2013). Faktum är att distinktionen mellan avsiktliga eller oavsiktliga brister i föräldraskapet tycks kunna vara avgörande vid vilket beslut Emine fattar gällande orosanmälan. De riskfaktorer som möjligen föreligger kan i vissa fall vägas upp av faktumet att vårdnadshavarna gör de insatser som de är förmögna till, förutsatt att det råder just en tilltro till vårdnadshavarna.

Ett jämförbart resonemang för Hedvig efter att hon hade fattade ett synnerligen svårt beslut att upprätta en orosanmälan vid ett särskilt tillfälle:

[Vårdnadshavarna] gjorde ju verkligen sitt allra bästa. De visste inte bättre. (Hedvig)

Valet som Hedvig stod inför i den givna situationen var mellan att agera på sin oro eller att lita på att vårdnadshavarna också i fortsättningen skulle göra så gott de kunde och förhoppningsvis mer därtill. Därmed innebar det sistnämnda alternativet att Hedvig skulle behöva acceptera att hon inte kunde styra dem i deras föräldraskap. Barbalet (1996) menar att tilltron mellan två parter i ett samarbete definieras av en avsaknad av kontroll över den andra partens val eller beteende. Kännetecknet hos tilltron är således att den första parten måste förlika sig med att garantier för förbättring saknas. Det slutgiltiga beslutet som Hedvig fattade i situationen ifråga var att handla i enlighet med anmälningsplikten, och därmed på bekostnad av tilltron till vårdnadshavaren. Hon var helt enkelt inte villig att acceptera de villkoren och därmed riskera att barnet i fortsättningen kunde fara illa. Det beslutet var emellertid inte smärtfritt, tillägger Hedvig.

Följande citat illustrerar explicit känslan av ett slags inre konflikt som Natalya upplevde inför upprättandet av en orosanmälan i sviterna av en specifik händelse:

Jag mådde nästan illa — ska vi verkligen göra det här? För mig kändes det här enormt stort, att peka på föräldrarna och säga: ”ni är kassa”. (Natalya)

Det anmärkningsvärda i citatet ovan är att orosanmälan ifråga ledde till ett så stort obehag hos Natalya att reaktionen närmast var fysisk. Att hon nästan drabbades av illamående är ett talande exempel på hur prövande ett beslut om en orosanmälan kan vara. Hos henne väcktes kraftiga känslor av skuld, berättar hon. Dessa skuldkänslor pekar på det emotionellt laddade beslutet som möjligen fattas till priset av lojaliteten till vårdnadshavaren. Det *emotion management* (Hochschild 1983) som Natalya förmådde sig att utföra gjordes emellertid mot bakgrund av att barnets bästa hade företrädesrätt.

En osäkerhet av ett liknande slag tar uttryck i Ellens resonemang som följer:

Vad sätter man igång för process? Står jag verkligen för det här? Jag kan tänka mig att man tänker efter ganska mycket innan man gör en orosanmälan. (Ellen)

Det är två relevanta frågor som Ellen ställer sig. Frågan om huruvida en lärare är benägen att stå för beslutet att upprätta en specifik orosanmälan är återkommande i såväl forskning (Schols, Ruiter & Öry 2013) som hos respondenterna. En förskollärare kan förvisso dra tillbaka en orosanmälan, men oavsett får den oåterkalleliga följderna av ett emotionellt slag. Det gäller dels i förhållande till vårdnadshavare, men kanske i synnerhet till barnet, som blir föremål för en förhandsbedömning av socialtjänsten, enligt 11 kap. 1 a § socialtjänstlagen⁶. Att involvera sociala myndigheter sätter igång en process som förskollärare varken har kontroll över eller insyn i. Även då en orosanmälan sedan återkallas, kvartstår faktumet att den upprättades från första början. Ellen fortsätter med att säga att även om det alltid är rektorns signatur som står på orosanmälan, kan vårdnadshavarna fortfarande identifiera henne och hennes kollegor som den initiativtagande aktören. Därmed måste de vara redo att bli konfronterade av vårdnadshavarens reaktioner, vilka de än kan vara. Det går också att använda en annan infallsvinkel på detta citatet: även om det saknas konkreta bevis finns det en nödvändighet att som förskollärare kunna förlita sig på sin kompetens och observationsförmåga i egenskap av professionell. Att luta sig tillbaka mot den egna förmågan är emellertid inte alltid lätt, i synnerhet när det gäller frågor som så avsevärt påverkar andra människors liv.

5.2.2 Konflikträdsla i relation till vårdnadshavare

Respondenternas emotioner fortsätter också i följande avsnitt att spela en stor roll. Hochschild (1990) menar att emotioner fungerar som ett slags sinne. Liksom andra mänskliga sinnen kommunicerar de information till hjärnan. Detta emotionssociologiska synsätt går att koppla till förekomsten av konflikträdsla hos förskollärare. Konflikträdslan signalerar till förskollärare att en upprättad orosanmälan kan orsaka obekväma eller klivna känslor i relation till exempelvis vårdnadshavare. Det skildras i resonemanget som Marcus för nedan. Jag har valt att dela upp det i två citat, i syfte att behandla resonemangets två led separat. Marcus berättar om de ambivalenta tankarna som väcktes inför en specifik anmälningsprocess. I fallet ifråga fattade Marcus beslutet att inte omedelbart upprätta

⁶ Lagrummet lyder som följande: ” När en anmälan enligt 1 § rör barn eller unga ska socialnämnden genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd. En sådan bedömning ska dokumenteras”.

en orosanmälan. Istället ringde han socialtjänsten för rådgivning. Socialsekreteraren som tog emot hans samtal gjorde bedömningen att en orosanmälan borde upprättas, vilket Marcus följaktligen gjorde tillsammans med förskolerektorn. Han resonerade på följande vis:

Det fanns absolut också tankar om att ”det här kommer att bli jobbigt gentemot föräldern eller att det kommer blir känsligt”. Men det tycker jag är förståeligt verkligen. Och det har man också kunnat se i studier. Det är en anledning till att personal i förskola och skola kan hejda sig lite för att göra en anmälan, för de vill inte inkräkta. [...] Det är väl också en konflikträdsla. (Marcus)

Marcus uppmärksammar konflikten mellan oviljan att inskränka på vårdnadshavares autonomi och kravet på att orosänmäla. ”Det här kommer bli jobbigt, gentemot den föräldern (...)” är tankar som ger direkt stöd åt den forskning som han hänvisar till ovan. Han menar att tankar av det slaget är legitima. Istället för att klandra förskollärare, ser han med klarsynthet och förståelse på de känslor som han och andra yrkesverksamma kan brottas med i förhållande till vårdnadshavare. Han vidareutvecklar sitt resonemang:

Så de tankarna är absolut okej, så länge man tar sig förbi det och tänker ”vad är det viktiga här egentligen?”. Det är ju ändå att det här barnet eventuellt far illa i hemmet och det behöver undersökas närmare. (Marcus)

Legitimiteten i dessa tankar innebär emellertid inte att de ska vara ledande. För att kunna initiera en anmälningsprocess vid sådana tvivel måste förskollärare rikta sig frågan om vad som väger tyngst. Marcus befäster med sitt resonemang med idén om att det är barnets bästa som trumfar över konflikträdslan. Att ”ta sig förbi det” kan ses som en beskrivning av den process som utgör en förskollärares *emotion management*: genom en medveten kognitiv ansträngning kan konflikträdslan bli hanterbar. Det är ett strategiskt och emotionellt arbete som utförs (Hochschild 1983) tills dess att förskolläraren har överkommit sina känslor. Tankarna regleras för att sedan omvandlas till handling, kan processen sammanfattas med.

5.3 Kollegialitet och ledarskap som stöd

Sociala relationer och emotionella processer behandlas också i detta avslutande avsnitt. Avsnittet utgår från följande frågeställning: vilka faktorer kan finnas som underlättar beslutet att upprätta en orosanmälan och hur kan förskollärare uppleva dessa faktorer?

Det framgår att kollegialiteten är ett väsentligt bidrag till förskollärares beslutsfattande gällande orosanmälningar. Fem av respondenterna berättar uttryckligen att kollegor utgör ett stöd. Ytterligare två berättar att de och deras kollegor har en samsyn om anmälningsplikten. Förskolechefens roll visar sig också vara central. Dessa två aktörer ska i följande två stycken redogöras för nedan, med stöd av Korczynskis (2002) begrepp *communities of coping*.

5.3.1 Kollegialiteten — ett outhärligt stöd

I följande citat lägger Anita betoning på vilken roll kollegorna spelar inför en eventuell anmälningsprocess:

Jag tycker [stödet från kollegor] är jätteviktigt. Och det är ju så att man stärker varandra kollegialt. Man diskuterar och man ser ju olika på saker och ting. [...] Att ha kollegorna bakom ryggen, och chefen givetvis, det tycker jag är a och o. (Anita)

Här går det att urskilja två signifikanta aspekter. För det första lyfter Anita vikten av en god kollegialitet. Forskning har visat att ett kollegialt stöd i högsta grad är en bidragande faktor till vilket beslut som lärare fattar vad gäller att upprättandet av en orosanmälan (Forsner et al 2020). Det gäller möjligen i synnerhet förskollärare. Till skillnad från exempelvis grundskolelärare arbetar förskollärare alltid i arbetslag. Att sakna medhåll från kollegor blir således avsevärt mycket mer påtagligt för en förskollärare, menar Ottilia vars citat behandlas nedan. Mot bakgrund av de dilemman och utmaningar som redovisats i de tidigare avsnitten blir kollegornas stöd desto mer viktigt. Ett nära arbetslag skapar också förutsättningarna för byggandet av ett *community of coping* (Korczynski 2003). Att Anita och hennes kollegor ”stärker varandra kollegialt” indikerar att de har etablerat ett fungerande *community of coping*. För det andra säger Anita att ”man diskuterar, man ser ju olika på saker och ting”. Det visar på det inte nödvändigtvis är bekräftelse som hon efterfrågar. Att skapa utrymme för diskussion om exempelvis barn och barnens bästa kan tvärtom leda till nya uppfattningar och insikter.

I citatet nedan konkretiseras detta fenomen:

Vi har reflektionstid hela arbetslaget tillsammans en timme i veckan. Där diskuterar vi barngrupper, och där kommer ju allt upp som vi tänker på kopplat till barnen. Jag tycker det är väldigt viktigt att vi har den tiden att samtala kring våra barngrupper, för vi ser ju olika saker. Och barnen visar oss också olika saker, för olika pedagoger. (Ottilia)

Syftet med det kollegiala samarbetet framträder också här. För det första betonar Ottilia vikten av en kollegas förmåga att bidra med bekräftande observationer av händelser eller barns eller vårdnadshavares beteende. Med ytterligare ett par ögon kan misstanken om omsorgssvikt styrkas (Schols, Ruiters och Öry 2013). Förskollärare kan reagera på olika signaler och inte minst ha olika typer av relationer med varje enskilt förskolebarn. Den professionella relationen med kollegor har således en kompletterande funktion. För det andra berättar Ottilia om de reflektionsmöten som hon och alla hennes kollegor har varje vecka. Att avsätta en stund tillsammans avskild från den direkta verksamheten frigör ett utrymme för såväl diskussion som råd och stöd. Oavsett om det är ett reflektionsmöte eller — som i Stroebaeks (2013) studie — en kafferast, får kollegorna en chans att skapa och upprätthålla ett *community of coping*. Ett kollegialt stöd och erkännande ökar vidare sannolikheten för lärare att få ett förbättrat självförtroende. Självförtroende i sin tur ökar lärares benägenhet att upprätta orosanmälningar, menar Alazri, Eisenhauer och Hanna (2021).

I citatet nedan belyser Natalya vikten av hennes kollegors professionella och känslomässiga närvaro i arbetet:

Första steget är alltid att vända sig till varandra. (Natalya)

Natalya lyfter kollegialitetens funktion i både ett praktiskt och emotionellt hänseende. Först och främst berättar hon att hon alltid dryftar frågor om barnen med sina närmsta kollegor, i likhet med de flesta respondenterna. Hon för kontinuerligt en aktiv och spontan dialog med kollegorna. Förskolan som de arbetar på är mycket liten och kollegorna är få, vilket har gett upphov till ett synnerligen förtroligt *community of coping*. Hon uttrycker i synnerhet ett stort förtroende för sin kollega och medrespondent Emine. När Natalya berättar detta för mig nickar Emine instämmande och säger att de är beroende av varandras observationer och reflektioner kring barnen. Natalya tar sedan upp den emotionella aspekten av deras samarbete. ”Att vända sig till varandra” gör de också i de situationer då de behöver känslomässig bekräftelse av varandra. Det gäller framförallt den senaste tiden då arbetsbelastningen har varit särskilt tung, fortsätter Emine. Emine och Natalya utmanar och stöttar varandra både professionellt och personligt. Enligt Stroebaek (2013) kännetecknar dessa två funktioner ett *community of coping*.

5.3.2 Rektorns centrala roll

I de två avslutande citaten lyfts förskolerektorerna som en central aktör i anmälningsfenomenet. På grund av rektorns särskilda ställning och övergripande ansvarsområde bör hens roll inte underskattas, vilket Otilia konstaterar nedan:

Jag kan tänka mig att det kan vara en ganska tuff situation när man själv som förskollärare tänker att man ska göra en orosanmälan, och så får man inte sin chefs stöd i det. [...] Och då blir det ju lite dubbelt, för man är ju ansvarig själv att göra en anmälan vid misstanke. Och då i så fall måste man ju stå på den själv. Däremot har jag inte hamnat i den situationen, för när jag har velat göra en orosanmälan har rektorn stått bakom den. (Otilia)

Otilia talar om den påverkan som förskolerektorns positionering i frågan kan ha. Hon föreställer sig att en avsaknad på rektorns stöd kan leda till en ”ganska tuff situation”. Ingen av respondenterna i denna undersökning har själv erfarenhet av en sådan situation. Tvärtom verkar rektorn vara en aktör som har stor tilltro till respondenternas kompetens och observationsförmåga. Den medföljande risken med det är möjligen att förskollärares benägenhet att agera minskar i de fall då det råder brist på förskolerektorns stöd.

Nedan berättar Ellen om ett samtal som hon hade med sin chef, förskolerektorn, samma dag som intervjun ägde rum:

Min chef sa precis: ”så fort ni känner oro så vill jag att ni signalerar till mig. Jag vill veta om ni överhuvudtaget har en tanke om att ett barn far illa”. Sedan behöver det inte innebära att man faktiskt gör en anmälan. Det handlar om att man har en dialog med sin chef och sina kollegor givetvis. (Ellen)

På Ellen och Anitas arbetsplats är det alltid rektorn som upprättar orosanmälningar. Det är det i regel också på förskolorna där de övriga respondenterna arbetar. Rektorn har det yttersta ansvaret för förskoleverksamheten. Därför är det väsentligt att hen är insatt och redo att hantera följderna av en eventuell orosanmälan. En misstanke om att ett barn far illa behöver förvisso inte omedelbart leda till handling, utan föregås av dialog. Att förskolechefen uppmuntrar till regelbunden kommunikation vittnar om ett engagemang för såväl barnen som för Ellen, Anita och deras kollegor.

6 Avslutande diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur förskollärare resonerar kring anmälningsplikten och påverkas av olika faktorer inför en anmälningsprocess. Min uppfattning är att det är nödvändigt att anlägga förskollärares perspektiv på anmälningsfenomenet för att utveckla det sociala arbetet med barn. Socialtjänsten behöver ha en medvetenhet om de inre och yttre processer som en upprättad orosanmälan kan föregås av. Min övertygelse är att en god samverkan mellan socialtjänst och förskola kräver förståelse för förskollärares resonemang och utmaningar. Min studie kan förhoppningsvis bidra till en större insikt och ett erkännande av detta fenomen.

I stycket nedan sammanfattas studiens resultat. I efterföljande stycke lyfts och diskuteras några fynd som är särskilt centrala för studien.

Samtliga respondenter berättade att de alltid är benägna att upprätta en orosanmälan om de ser eller misstänker att ett barn far illa, även om det förvisso händer mycket sällan. Däremot visar fynden i studien att respondenternas personliga värderingar och emotioner kan påverka hur de *känner* inför anmälningsfenomenet. Den första frågeställningen syftade till att undersöka hur förskollärare resonerar kring anmälningsplikten i sin professionella roll. Resultaten pekar på att synen på vad som överhuvudtaget bör ligga till grund för en orosanmälan inte är helt allmängiltig. Vidare kan den egna magkänslan påverka respondenternas resonemang och förhållningssätt till anmälningsplikten. Det innebär således att det är en individuell känsla som signalerar oro till respondenterna. Frågan som respondenterna ställde sig var vilket utrymme deras känslor bör ha i yrkesrollen. Det framkommer att det är nödvändigt att i vissa situationer hantera de personliga känslorna. Min andra frågeställning syftade till att undersöka vilka faktorer som kan finnas som försvårar beslutet att upprätta en orosanmälan och hur förskollärare kan uppleva dessa faktorer. Två företeelser återkom genomgående i intervjuerna med respondenterna: konflikträdsla och en känsla av lojalitet. Dessa kan främst härledas till relationen med vårdnadshavare. Till följd av dessa företeelser kan en osäkerhet uppstå i de situationer då det råder brist på bevis på omsorgssvikt. Att en orosanmälan kan upplevas som ett svek ligger således till grund för respondenternas ambivalenta förhållande till anmälningsfenomenet. De inre processerna som utforskas i studien består alltså av respondenternas emotioner i förhållande till exempelvis vårdnadshavare och anmälningsplikten. Ett exempel på en yttre process är samverkan med socialtjänsten. Resultaten i studien visar nämligen att socialtjänsten kan upplevas som en anonym aktör i anmälningsprocessen. Slutligen syftade min tredje frågeställning till att undersöka de motsatta omständigheterna: vilka faktorer som finns som underlättar beslutet att upprätta en orosanmälan och

hur förskollärare kan uppleva dessa faktorer. Också i detta avseende är sociala relationer och emotioner centrala. Det är i synnerhet kollegors stöd och råd som stärker respondenterna i deras beslutsfattande och förhållningssätt till upprättandet av orosanmälningar. Också ledarskapet är betydelsefullt: chefens stöd är i vissa fall fundamentalt i de beslutsfattande processer som föranleder en orosanmälan. Anmälningsfenomenet har sammanfattningsvis såväl juridiska, som känslomässiga, sociala och moraliska dimensioner. För att skapa en fullständig bild av respondenternas resonemang och erfarenheter måste därför de mänskliga och mellanmänskliga aspekterna belysas.

Två led ska diskuteras i detta kapitel. För det första, samtidigt som respondenterna respekterar sin anmälningsplikt, är det inte nödvändigtvis den juridiska skyldigheten som motiverar dem till att upprätta en orosanmälan. Det är inte pliktens egenvärde som är styrande. Det primära incitamentet för att upprätta en orosanmälan i ett specifikt fall är inte heller risken för åtal om tjänstefel, utan barnets bästa (förutsatt att en orosanmälan är barnets bästa). Samtidigt bör anmälningspliktens betydelse rimligtvis inte förringas. Pondera att anmälningsplikten inte var lagstiftad utan endast en rekommendation för förskollärare. Jag föreställer mig att anmälningsfenomenet hade framstått som tämligen godtyckligt. Inte minst hade det för förskollärare varit betydligt svårare att försvara i fall vårdnadshavare eller rent av rektor och kollegor hade ifrågasatt beslutet. Genom att ha lagen på sin sida kan förskollärare alltid rättfärdiga sina beslut inför potentiellt kritiska parter. Trots ledorden om barnets bästa är beslutprocessen kring orosanmälningar inte alltid smärtfria. Tvärtom har ingen av de orosanmälningar som respondenterna har upprättat genom åren lämnat dem oberörda. Vad gäller relationen till vårdnadshavare, spelar den en mer central roll än vad jag i ett initialt skede av studiens genomförande hade tänkt. I själva verket är det dock inte särskilt anmärkningsvärt. Eftersom respondenterna och vårdnadshavarna interagerar regelbundet, i vissa fall dagligen, har parterna inte sällan en etablerad kontakt som inte går att förbise. Det som är sprunget ur den kontakten är vad jag har valt att beteckna som ett slags lojalitetskonflikt: motsättningen mellan att upprätthålla en allians med vårdnadshavarna och samtidigt värna om barnen och agera i enlighet med de juridiska och institutionella normerna.

För det andra vill jag lyfta de frågor som genomsyrar respondenternas resonemang: När bör förskollärare bli oroliga för ett förskolebarn? När bör de agera på sin oro? Hur skiljer de på misstanke och oro? *Borde* de överhuvudtaget skilja på misstanke eller oro? Orons subjektiva natur frigör ett slags tolkningsutrymme som förskollärare alltid måste förhålla sig till. Huruvida det är rätt att låta känslan leda i frågan om misstanke och oro är något som Marcus lyfter. Han menar att det är ett problem. Ottilia, Emine och Natalya hävdar emellertid motsatsen. Så vad är det som gäller egentligen? Min förhoppning var att gå till botten med detta paradoxala fenomen, men frågan visar sig sakna enkla svar.

Är inte emotioner trots allt det som gör en person — i egenskap av förskollärare eller medmänniska — förmögen att sätta sig in i andras situation, exempelvis barn som visar tecken på omsorgssvikt? I det avseendet kan emotioner närmast betraktas som ett professionellt redskap. Å andra sidan kan det möjligen bidra till godtycke i ett system som är direkt anslutet till institutioner som rättsväsendet och det sociala arbetet. Kan ett främjande av emotioner i professionen vidare riskera att relationen med vårdnadshavare blir på bekostnad av barnen? Baserat på respondenternas resonemang ter sig det dock tämligen otänkbart. De är grundade i idén om att barnets bästa alltid har företräde framför andra omständigheter och företeelser. Sammanfattningsvis är det en utmaning att förhålla sig objektiv i den professionella rollen, men frågan är om objektivitet hos en förskollärare överhuvudtaget är eftersträvansvärd.

Avslutningsvis, denna undersökning skvallrar om en vetenskaplig kunskapslucka om förskollärares förhållningssätt till orosanmälningar utifrån ett emotionssociologiskt perspektiv. Det råder också brist på annan typ av forskning i forskningsfältet ifråga. Det som jag anser är mest relevant för fortsatt forskning inom socialt arbete är frågan om samverkan mellan förskola och socialtjänst. Ett par av respondenterna berättade att de hade varit mer bekväma med att upprätta orosanmälningar om de hade haft en duglig samverkan med socialtjänsten. Det är anmärkningsvärt. Om framtida resultat leder till att fler barn i Sverige får hjälp från sociala myndigheter, då menar jag att det är en absolut nödvändighet att undersöka det forskningsfältet vidare. Avslutningsvis berättade samtliga sju respondenter att de tror att förskollärares anmälningskultur direkt påverkas av arbetsplatsens socioekonomiska område. Gällande det forskningsproblemet välkomnar jag också fortsatt forskning.

7 Litteraturförteckning

Tryckta källor:

Andershed, Henrik & Anna-Karin Andershed (2005). *Normbrytande beteende i barndomen: vad säger forskning?* Stockholm: Gothia Kompetens.

Barbalet, Jack (2001) *Emotion, Social Theory and Social Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.

Barbalet, Jack (2002) Introduction: Why Emotions are Crucial. I: Barbalet, Jack (red.) *Emotions and Sociology*. Oxford: Blackwell Publishing.

Baumeler, Carmen (2010) Organizational Regimes of Emotional Conduct. I: Sieben, Barbara & Åsa Wettergren (red.) *Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions*. Första upplagan. London: Palgrave MacMillan.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.

Coleman, Heather & Yvonne A. Unrau (2005) Analyzing Qualitative Data. I: Grinnell, M. Richard & Yvonne A. Unrau (red.) *Social work: Research and Evaluation*. Sjunde upplagan. New York: Oxford University Press.

Dominelli, Lena (1997). *Sociology in Social Work*. Hampshire: MacMillan Press Ltd.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra upplagan. Stockholm: Liber.

Fortune, Mary & William J. Reid (1999) *Research in Social Work*. Tredje upplagan. New York: Columbia University Press.

- Gochros, Harvey I. (2005). Interviewing I: Grinnell, M. Richard Jr & Yvonne A. Unrau (red.) *Social work: Research and Evaluation*. Sjunde upplagan. New York: Oxford University Press.
- Healy, Karen (2014) *Social Work Theories in Context*. Andra upplagan. New York: Palgrave MacMillan.
- Hochschild, Arlie (1983) *A Managed Heart: Commercialization of the Human Feeling*. Första upplagan. Berkeley: University of California Press.
- Hochschild, Arlie (1990) Ideology and Emotion Management. I: Kemper, Theodore (red.) *Agendas in the sociology of emotions*. New York: State University of New York Press.
- Prisma (1992) *Prismas Engelska Ordbok*. Första upplagan. Stockholm: Norstedts förlag.
- Reamer, Fredrick G. (2005) Research Ethics. I: Grinnell, M. Richard & Yvonne A. Unrau (red.) *Social work: Research and Evaluation*. Sjunde upplagan. New York: Oxford University Press.
- Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015). Att analysera kvalitativt material. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Andra upplagan. Stockholm: Liber.
- Schutt, Russel R. (2005) Sampling. I: Grinnell, M. Richard & Yvonne A. Unrau (red.) *Social work: Research and Evaluation*. Sjunde upplagan. New York: Oxford University Press.
- Sieben, Barbara & Åsa Wettergren (2010) Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions — Our Research Agenda. I: Sieben, Barbara & Åsa Wettergren (red.) *Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions*. Första upplagan. London: Palgrave MacMillan.
- Sommer, Dion, Ingrid Pramling Samuelsson & Karsten Hundeide (2010). *Barnperspektiv och barnens perspektiv i teori och praktik*. Andra upplagan. Stockholm: Liber.
- Terpe, Sylvia & Silvia Paiarl (2010) From Bureaucratic Agencies to Modern Service Providers: The Emotional Consequences of the Reformation of Labour Administration in Germany. I: Sieben, Barbara

& Åsa Wettergren (red.) Första upplagan. *Emotionalizing Organizations and Organizing Emotions*. London: Palgrave MacMillan.

Williams, Margaret, Yvonne A. Unrau & Richard M. Grinnell (2005) *The Qualitative Research Approach*. I: Grinnell, M. Richard & Yvonne A. Unrau (red.) *Social work: Research and Evaluation*. Sjunde upplagan. New York: Oxford University Press.

Elektroniska källor:

Alazri, Zeinab & Kathleen Hanna (2020) School Personnel and Child Abuse and Neglect Reporting Behavior: An Integrative Review. *Children and Youth Services Review*. Vol 112. DOI: 10.1016/j.chidyouth.2020.104892. [Hämtad: 2021-11-05]

Alazri, Zeinab, Christine Eisenhauer & Kathleen Hanna (2021). Female Teachers' Child Abuse Reporting Role in Oman: Results from Focus Groups. *Child Abuse & Neglect*. Vol. 122. DOI: 10.1016/j.chiabu.2021.105342. [Hämtad: 2021-11-07]

Andershed, Anna-Karin & Henrik Andershed (2015). Risk and Protective Factors Among Preschool Children: Integrating Research and Practice. *Journal of Evidence-Informed Social Work*. Vol. 12, No. 4, pp: 412-424. DOI: 10.1080/15433714.2013.866062. [Hämtad: 2021-11-06]

Barbalet, Jack (1996) Social Emotions: Confidence, Trust and Loyalty. *International Journal of Sociology and Social Policy*. Vol. 16, No. 9/10, pp: 75-96. DOI: 10.1108/eb013270. [Hämtad: 2021-12-17]

Bianchi, A. J. (2004) Reviewed Work: Emotions and Sociology by Jack Barbalet. *Contemporary Sociology*. Vol 33, No. 3, pp: 313-314. [Hämtad: 2021-12-10]

Bourke, Ashling & Catherine Maunsell (2016) 'Teachers Matter': The Impact of Mandatory Reporting on Teacher Education in Ireland. *Child Abuse Review*. Vol 25, Vol. 4, pp: 314-324. DOI: 10.1002/car.2379. [Hämtad: 2021-11-30]

- Drabble, Laurie, Karen Trocki, Brenda Salcedo, Patricia Walker & Rachael Korcha (2016). Conducting Qualitative Interviews by Telephone: Lessons Learned from a Study of Alcohol Use among Sexual Minority and Heterosexual Women. *Qualitative Social Work* Vol. 15, No. 1, pp: 118-133. DOI: 10.1177/1473325015585613. [Hämtad: 2021-12-15]
- Forsner, M., G. Elvhage, B. M. Ewalds-Kvist, K. Lützén (2020) *Child and Adolescent Social Work Journal*. Vol. 38, pp: 599–610. DOI: 10.1007/s10560-020-00680-6. [Hämtad: 2021-11-30]
- Greco, Ana (2015) Maltraitance Faite aux Enfants: Entre Méconnaissance du Problème et Dénî. *Ethics, Medicine and Public Health*. Vol. 1, No. 1, pp: 11-18. DOI: 10.1016/j.jemep.2015.01.001. [Hämtad: 2021-12-10]
- Greco, Ana, Noémi Pereda & Georgina Guilera (2020) Detection and Reporting Potential Child and Youth Victimization Cases from School: The role of Knowledge. *Children and Youth Services Review*. Vol. 199, pp: 1-8. DOI: 10.1016/j.chilyouth.2020.105499
- Hupe, Tess & Margaret Stevenson (2019). Teachers' Intentions to Report Suspected Child Abuse: The Influence of Compassion Fatigue *Journal of Child Custody*. Vol. 16, No. 4, pp: 364-386. DOI: 19.1080/15379418.2019.1663334. [Hämtad: 2021-11-06]
- Kemper, D. Theodore (1985) Reviewed Work: The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling by Arlie Hochschild. *American Journal of Sociology*. Vol. 9, No. 6, pp: 1368-1371. [Hämtad: 2021-12-14]
- King, Colin B. & Katreena L. Scott (2014) Why Are Suspected Cases of Child Maltreatment Referred by Educators So Often Unsubstantiated? *Child Abuse & Neglect*. 38(1): 1-10. DOI: 10.1016/j.chiabu.2013.06.002. [Hämtad: 2021-11-05]
- Korczynski, Marek (2003) Communities of Coping: Collective Emotional Labour in Service Work. *Organization*. Vol. 10, No. 1, pp: 55-79. DOI: 10.1177/1350508403010001479. [Hämtad: 2021-12-18]
- Münger, Ann-Charlotte, Ann-Marie Markström (2018) The Decision Whether to Report on Children Exposed to Domestic Violence: Perceptions and Experiences of Teachers and School Health Staff.

Nordic Social Work Research. Vol. 8. No. 1, pp: 22-35. DOI: 10.1080/2156857X.2017.1405837.

[Hämtad: 2021-11-30]

Münger, Ann-Charlotte, Ann-Marie Markström (2019) School and Child Protection Services Professionals' Views on the school's Mission and Responsibilities for Children Living with Domestic Violence – Tensions and Gaps. *Journal of Family Violence*. Vol. 34, No. 5, pp: 385-398. DOI: 10.1007/s10896-019-00035-5. [Hämtad: 2021-11-30]

Prop. 2012/13:10 *Stärkt stöd och skydd för barn och unga*. [Hämtad: 2021-11-07]

Prop. 2017/18:186 *Inkopporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*. [Hämtad: 2021-12-23]

Schols, Manuela, Corine Ruitter & Ferko Öry (2013). How do public child healthcare professionals and primary school teachers identify and handle child abuse cases? A qualitative study. DOI: 10.1186/1471-2458-13-807. [Hämtad: 2021-11-07]

Self, Becky (2021) Conducting Interviews During the COVID-19 Pandemic and Beyond. *Qualitative Social Research*. Vol. 22, No. 3, pp: 1-18. DOI: 10.17169/fqs-22.3.3741. [Hämtad: 2021-12-15]

Socialstyrelsen (2019) Anmälningar om barn som far illa eller misstänks fara illa. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2019-12-6502.pdf> [Hämtad: 2021-11-02]

Socialstyrelsen (2014) Anmäla oro för barn. Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker/2014-6-5.pdf>. [Hämtad: 2021-11-02]

Socialstyrelsen (2013) Barn som far illa eller riskerar att fara illa. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2014-10-4.pdf> [Hämtad: 2021-11-02]

Stroeback, Pernille (2013) Let's Have a Cup of Coffee! *Symbolic Interaction*. Vol 36, No. 1, pp: 381-397. DOI: 10.1002/SYMB.76. [Hämtad: 2021-12-19]

Svensk författningssamling (SFS) 2001:453 *Socialtjänstlag*

Svensk författningssamling (SFS) 1960:700 *Brottsbalk*

Svensk författningssamling (SFS) 2018:1197 *Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*

Svensson, Birgitta, Henrik Andershed & Staffan Jason (2015) A Survey of Swedish Teachers' Concerns for Preschool Children at Risk of Maltreatment. *Early Childhood Education Journal*. Vol. 43, No. 6, pp: 495-503. DOI: 10.1007/s10643-014-0684-z. [Hämtad: 2021-11-30]

Svensson, Birgitta (2013) *Barn som riskerar att fara illa i sin hemmiljö Utmaningar i ett förebyggande perspektiv*. Diss., Karlstad Universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:607231/FULLTEXT01.pdf>. [Hämtad: 2021-11:30]

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer — inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf. [Hämtad: 2021-12-05]

Wiklund, Stefan (2006) Signs of child maltreatment. The Extent and Nature of Referrals to Swedish Child Welfare Agencies. Barnvårdsanmälningar i Sverige: Omfattning, Källor och Problembilder. *European Journal of Social Work*. Vol. 9, No. 1, pp: 39-58. DOI: 10.1080/13691450500480615. [Hämtad: 2021-11-16]

World Health Organization (2013) European Report on Preventing Child Maltreatment. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/217018/European-Report-on-Preventing-Child-Maltreatment.pdf. [Hämtad: 2021-11-07]

Wettergren, Åsa. & Stina Bergman Blix (2015) Empathy and Objectivity in the Legal Procedure: the Case of Swedish Prosecutors. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*. Vol. 17, No. 1, pp: 19-35. DOI: 10.1080/14043858.2015.1136501. [Hämtad: 2021-12-17]

Wettergren, Åsa. & Stina Bergman Blix (2016) A Sociological Perspective on Emotions in the Judiciary. *Emotion Review*. Vol 8, No. 1, pp: 32-37. DOI: 10.1177/1754073915601226. [Hämtad: 2021-12-17]

Wharton, Amy (2011) The Sociology of Arlie Hochschild. *Work and Occupations*. Vol. 38. No. 4, pp: 459-464. DOI: 10.1177/0730888411418921. [Hämtad: 2021-12-17]

8 Bilagor

Bilaga 1: Informationsbrev till respondenter

Hej!

Mitt namn är Julia Källén. Jag går sjätte terminen på socionomprogrammet vid Lunds universitet. Denna terminen kommer jag att skriva min kandidatuppsats om hur förskollärare förhåller sig till och resonerar kring situationer som uppstår vid misstanke om att barn far illa i hemmet. Också synen på och resonemang kring anmälningsplikten kommer att behandlas i studien. Syftet med min studie är att skapa en större förståelse för hur förskollärare resonerar och agerar i relation till eventuella orosanmälningar.

Eftersom jag befinner mig på annan ort kommer intervjun att genomföras digitalt alternativt på telefon. Uppskattningsvis kommer intervjun att ta ungefär en timme. Den kommer att spelas in och sedan transkriberas. Givetvis kommer alla uppgifter hanteras med största försiktighet och endast du själv kommer få tillgång till materialet. Inga identiteter kommer att undanröjas och inspelningarna kommer att raderas så fort uppsatsen är examinerad. Du är välkommen att be mig att göra tillägg alternativt stryka något om du anser att det har misstolkats eller inte blivit tillräckligt tydliggjort.

Ditt deltagande är självklart frivilligt. Du har all rätt att avbryta din medverkan under intervjun och uppsatsskrivandets gång.

Du är välkommen att kontakta mig på *telefonnummer* eller *e-mailadress*. Om du önskar komma i kontakt med min handledare Henriette Frees Esholdt kan du göra det på följande adress: *e-mailadress*.

Jag ser mycket fram emot att höra dina tankar!

Vänliga hälsningar,

Julia Källén

Bilaga 2: Intervjuguide

Bakgrund

3. Hur länge har du arbetat som förskolelärare?
4. Hur länge har du arbetat på din nuvarande arbetsplats?
5. Hur ser din arbetsplats ut (vad gäller antal barn, avdelningar och pedagoger?)

Arbetsförhållanden

6. Upplever du någonsin att arbetsbelastning (t. ex. personalbrist, dokumentationsskyldighet, upprätthållandet av relationer med vårdnadshavare, hög omsättning av vikarier etc) är ett hinder för att uppfatta om förskolebarnen på något sätt far illa i hemmet?

Oro för förskolebarn

7. Har det hänt att du har blivit orolig för att ett förskolebarn far illa i hemmet?
8. Kan du ge ett konkret exempel? Vad var det som gjorde dig orolig?
9. När du misstänker att förskolebarnet drabbas av omsorgssvikt, hur går dina tankegångar?
10. Vad är det första du gör?
11. När du pratar med kollegor, hur brukar ni prata om det?
12. Brukar du prata med föräldrarna? I så fall, hur?
13. Brukar du vända dig till din chef?
14. Har du någonsin upprättat en orosanmälan? Om inte: Har dina kollegor upprättat en orosanmälan?

Orosanmälan (i fall respondent har svarat jakande på fråga 12):

15. Vad grundades din orosanmälan på? Kan du ge exempel?
16. Hur har du bemött vårdnadshavare efter att du gjort en orosanmälan?
17. Har du bemött förskolebarnet i fråga på ett annorlunda sätt?
18. Hur har kontakten med socialtjänsten varit när du har upprättat en orosanmälan? Första kontakten?
Uppföljning?
19. Vad ser du i övrigt som grunder för att potentiellt upprätta en orosanmälan? Exempelvis riskfaktorer hos barn och/eller vårdnadshavare?

Anmälningsplikten

20. Har du några tankar kring tolkningsutrymme i lagtexten?
21. Mer specifikt — vad tänker du kring anmälningsplikten?
22. Är anmälningsplikt något som du diskuterar med dina kollegor och/eller din chef?

Hinder inför en anmälningsprocess

23. Känner du att du någon gång borde ha gjort en orosanmälan, men inte gjorde det?
24. Finns det något som skulle hindra dig från att göra en orosanmälan? (t. ex. lojalitetskonflikt med vårdnadshavare eller arbetsbelastning?)
25. Finns det skyddsfaktorer hos t. ex. vårdnadshavare som skulle väga upp för riskfaktorer?

Utbildning och kompetens

26. Känner du dig trygg med att eventuellt göra en orosanmälan?
27. Känner du att förskolläraryrket gjorde dig förmögen/trygg med att göra orosanmälningar?
28. Gav din utbildning dig den kunskapen du behövde för att bedöma om att ett barn far illa?
29. Får du eller har du fått gå utbildningar på arbetstid för att lära dig mer om exempelvis omsorgssvikt och riskfaktorer hos barn?
30. Finns det riktlinjer och information på din arbetsplats om hur man ska gå tillväga för att göra en orosanmälan?